

# **Cami Sohbetleri**

**Âyet Hadis  
Dinî Bilgiler**

**NİSAN 2019**



## İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ

Genel Koordinatör

**Prof. Dr. Hasan Kâmil YILMAZ**

İstanbul Müftüsü

Yayın Yönetmeni

**Veysel İŞILDAR**

İstanbul Müftü Yardımcısı

### DERLEME HEYETİ

**Başvaiz Fatma BAYRAM** (Dini Bilgiler)

**Vaiz Şule DÜNDAR** (Dini Bilgiler)

**Baş İmam Hatip Ömer CİHANGİR** (Ayetler ve Tefsirleri)

**İmam Hatip Dr. Mesut ÇAKIR** (Hadisler ve Şerhleri)

**İmam Hatip Emir Faysal ARVAS** (Dini Bilgiler)

**Tashih:** Vaiz Dr. Nurhayat HARAL YALÇI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ  
AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ  
وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

**“Onlar, “Ey rabbimiz! Bize göz aydınlığı olacak eşler ve çocuklar bahşet; bizi günahattan sakınanlara öncü yap!” derler.”**

*Furkan 25/74.*

Müfessirler, “Bize göz aydınlığı olacak eşler ve çocuklar bahşet” duasındaki mutluluğun fiziksel güzelliklerle ilgisi bulunmadığını, burada inancı ve yaşayışıyla iyi ve erdemli eşlerin ve çocukların kastedildiğini belirtirler. Hasan Basri’ye göz aydınlığının dünya için mi, ahiret için mi olduğu sorulmuş, o da: “Bir müminin eşini ve evladını Allah’a itaat eder görmesi kadar gözünü aydın edecek başka bir şey var mı?” şeklinde cevap vermiştir.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

أَنَّ الْأَفْرَعَ بْنَ حَابِسٍ، أَبْصَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقْبَلُ  
الْحَسَنَ فَقَالَ: إِنَّ لِي عَشْرَةَ مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَلْتُ وَاحِدًا مِنْهُمْ، فَقَالَ  
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ»

*Nebî (s.a.s), Hz. Hasan’ı öperken Akra b. Hâbis de Efendimize bakıyordu, Akra şöyle dedi: “Benim on tane oğlum var, fakat bunlardan hiçbirini öpmedim.” Resûlullah (s.a.s) de: “Merhamet etmeyene merhamet olunmaz” buyurdu.*

*Buharî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 65.*

Efendimizin çocuklara karşı sevgisinin ve merhametinin sadece Hz. Hasan ve Hüseyin’le sınırlı olmadığını bilmemiz gerekir. O bütün ümmetin hatta bütün insanlığın çocuklarına karşı sonsuz bir sevgi ve merhamet örneği idi. Anne babanın veya büyük baba ve büyük annenin çocukları öpmeleri merhamet öpüşüdür. Efendimizin Hz. Hasan’ı öpmesi de böyledir. Nitekim, Akra b. Hâbis’e söylediği “Merhamet etmeyene merhamet olunmaz” sözü de bunu ortaya koyar. Çünkü öpmek, kucaklamak, okşamak sevginin, yumuşak kalpliliğin ve bağışlayıcılığın göstergesidir. Bu nitelikleri taşıyanlara Allah da merhamet eder, acır ve onları bağışlar. Bunun aksi ise katı kalpli oluşun belirtisidir. Katı kalpli olanlara ise Allah merhamet etmez. Mekke’nin fethinden sonra müslüman olan Akra b. Hâbis, İslam’ı güzel yaşayan sahabelerdendir. Muhtemelen bu hadise onun müslümanlığının ilk dönemlerinde cereyan etmiş olmalıdır. Çünkü Cahiliye Arapları bu tür sevgi, şefkat ve merhamet duygularından ve bunları ortaya koyan davranışlardan yoksundular. Peygamber Efendimiz, böyle bir toplumu hayatı boyunca eğitti ve onlardan insanlığa örnek nitelikte bir toplum oluşturdu.

## ÇOCUK SEVGİSİ

Üsame b. Zeyd anlatıyor: Resûlullah (s.a.s) beni alır bir dizine oturtur, (torunu) Hasan b. Ali'yi öbür dizine oturtur, sonra bağrına basar ve şöyle dua ederdi: *“Allah'ım! Bu ikisine merhamet et! Ben de onlara merhamet ediyorum.”* (Buharî, 'Edeb' 22) Bu duaya muhatap olan Üsame (r.a) ve Hasan (r.a) İslam'a hizmette hep öncü olmuş, Üsame ordu komutanlığına kadar yükselmiş ve görev aldığı savaşları başarı ile yönetmiştir. Peygamberimizin zamanında çocukluklarını yaşamış olan sahabe nesli Resûl-i Ekrem'in şefkatinden sevgisinden nasibini alma bahtiyarlığına ermişlerdir. Çocuk ilgisi, çocuk terbiyesi, çocuk sevgisi Sevgili Peygamberimiz'den bize intikal eden en önemli hususiyetlerdendir. Sevgi her canlı için gereklidir. Beraber yaşamının harcı, sağlıklı büyümenin başta gelen gıdası sevgidir. Toplumun ihtiyacı olan sorumluluk sahibi, içinde bulunduğu cemiyeti geleceğe sağlıklı adımlarla yönlendirecek olan nesil, sevgi ortamında büyüyen bireylerden oluşur. Sevgi eksikliği insan ruhunun ve zihninin üzerinde çok olumsuz etkiler bırakır. Hayatın ileri safhalarında sevgi yoksunluğundan doğan ruhi sarsıntılar kişiyi yanlışlara sevk etmekte, suç işlemeye yönlendirmektedir. Madde bağımlılığı, kötü alışkanlıklar genellikle sevgi eksikliğinden meydana gelmektedir.

Her ebeveynden beklenen, çocuğuna sevgi ve merhamet göstermesidir. Zira ailenin temelleri sevgi ve merhamet üzerine inşa edilmiştir. Ayet-i Kerime'de *“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır”* buyurulmaktadır (Rum, 30/21). Mutlu bir yuvanın en önemli azığı sevgi ve merhamettir. Ebeveynin varlığından mahrum olan yetim ve öksüz çocukların da akranları gibi sevmeye sevmeye ihtiyacı vardır. Bu insani ihtiyacın karşılanması ise bütün toplum üzerinde bir yükümlülüktür. Kur'an-ı Kerim, çeşitli vesilelerle yetim ile ilgilenmeyi devamlı olarak müminlerin gündeminde tutmuştur. Yetimin malını korumak bir yükümlülük olduğu gibi ilgiden mahrum bırakmamak da bir yükümlülüktür. Kerim kitabımız yetimi ihmal etmelerinden dolayı müşrikleri kınamaktadır. *“Sakın yetimi ezme”* (Duha, 93/9) emriyle de yetimi müslümanların sevgi ve merhametine emanet etmektedir. Aile fertlerimize göstereceğimiz sevgi, Peygamberimizden öğrendiğimiz sünnetlerden biridir.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

**“Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram’dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.”**

*İsrâ 17/1.*

Hz. Peygamber (s.a.s)’in Mekke’deki Mescid-i Haram’dan Kudüs’teki Mescid-i Aksâ’ya götürülmesi şeklinde gerçekleşen olağan üstü olaya “geceleyin yürüme, gece yolculuğu” anlamında isrâ denir. Bu yolculuğun, hadislerde anlatılan “göklere yükseltme” safhasına da miraç denir. İsrâ ve miraç Hz. Peygamber (s.a.s)’e verilmiş mucizelerdendir. İsrâ suresinin 1. ayeti ile Necm suresinin ilk ayetleri miraç olayına işaret etmektedir. Hadis mecmualarında da kırk beş kadar sahabe vasıtasıyla konuyla ilgili Hz. Peygamber’den nakiller bulunmaktadır. İnsanı acze düşüren bu mucizevi yolculukta Hz. Muhammed (s.a.s)’e başta beş vakit namaz olmak üzere pek çok ikramda bulunulmuştur.

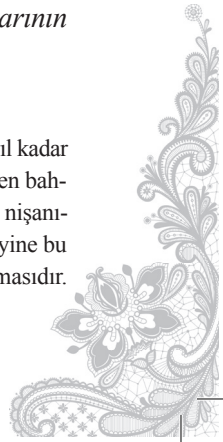
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ لَمَّا أُسْرِيَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أُعْطِيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ، وَأُعْطِيَ خَوَاتِيمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، وَغُفِرَ لِمَنْ لَمْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ مِنْ أُمَّتِهِ شَيْئًا، الْمُتَّقِمَاتُ

*Abdullah b. Mesud (r.a) şöyle demiştir: “İsra ve miraç olayı gerçekleştiğinde Resûlullah (s.a.s)’e üç şey verilmiştir: Beş vakit namaz ile Bakara suresinin son ayetleri ve ümmetinden Allah’a şirk koşmayanların büyük günahlarının affedilecek olması.”*

*Müslim İman, 279.*

İsra ve miraç Peygamber Efendimizin mucizelerinden biridir. Hicretten bir buçuk yıl kadar önce vuku bulmuştur. Abdullah b. Mesud, bu önemli hadisede bahsedilen üç müjdeden bahsetmektedir. Beş vakit namaz ki, müminlerin yegâne kurtuluş yolu ve kulluğumuzun nişanıdır, bu gecede farz kılınmıştır. Bakara suresinin son ayetleri olan “amenerresûlû” de yine bu gece nazil olmuştur. Bir üçüncü müjde de iman eden kulların günahlarının bağışlanmasıdır.



## Dini Bilgiler

### MİRAC KANDİLİ

*Miraç*; “yükselmek, yükseğe çıkmak” demek olup, Efendimiz (s.a.s)’in göklere çıkarılıp, Yüce Allah’ın huzuruna vardığı mukaddes yolculuktur. Kâinatın yüce yaratıcısının daveti üzerine gerçekleşen mucizevî bir buluşmadır. Miraçtan önce gerçekleşen *İsra* ise “gece yürüyüşü” demektir. Efendimizin Mekke’den Mescid-i Aksâ’ya götürülmesi gece gerçekleştiği için Kur’an-ı Kerim bu olayı (*İsra*) kelimesiyle ifade etmiştir.

Miraç hadisesi hicretten bir buçuk yıl kadar önce, Recep ayının 27. gecesinde gerçekleşmiştir. Peygamberimizin amcası Ebu Talib ile eşi Hz. Hatice’nin vefat ettiği, müşriklerin baskılarının arttığı, Taif ziyaretinde saldırıya uğradığı ve müşriklerin baskılarına dayanamayan bazı müslümanların Habeşistan’a göç etmek zorunda kaldığı bir zamanda vuku bulmuştur.

İşte bu esnada, Yüce Allah, Efendimiz (s.a.s)’ı huzuruna eriştirerek bazı dini talimatları bildirmenin yanı sıra, onun üzüntüsünü ve sıkıntısını hafifletmiştir. Her bir gökte peygamberlerden biriyle görüşmesi, nice nice melekleri, cennet ve cehennem durumlarını, melekût âleminde birçok şeyi görmesi Allah’ın ayetlerindedir. *İsra* ve *miraç* Efendimiz (s.a.s)’in mucizelerindedir. Mucizeler tabiat kanunlarının dışında cereyan eden harikulade olaylardır. Beşer anlayışının ötesinde fizik kanunları ile açıklanması mümkün olmayan mucizeleri akli ölçüler içinde değerlendirmek doğru olmaz. Bu açıdan *miraç*ın müminleri ilgilendiren yönü, mahiyetinden daha çok sonucu ve bu sonuçtan alınabilecek mesajlardır. *Miraç*, Resûlullah (s.a.s)’in şahsında insanlığın önüne açılmış sınırsız bir yükseliş ufkudur. Maddi ve manevi yükselişe bir örnektir, bütün süflü duygulardan arınarak gerçek kulluğa erişmeye işaretler. *Miraç* olayının, müslümanlar için en önemli sonucu, İslam dininin temel direği olan namazın hediye edilmiş olmasıdır. Peygamberimiz (s.a.s)’in, *miraç*ta, vasıtalarından arınmış olarak, Rabbi ile bulunduğu gibi, müminler de namazda, vasıtasız olarak, doğrudan doğruya Rablerinin huzuruna çıkarlar. Sadece O’na kulluk etme ve sadece O’ndan yardım isteme fırsatı bulurlar. Bir mümin günde beş vakit namazını dikkatle ve huşu içerisinde kılacak olursa, o namaz onun için bir *miraç* olur ve kul onunla Hakk’a yol bulur.

*Miraç*ın ikinci önemli sonucu, Bakara suresinin son iki ayetinin nazil oluşudur. Bu ayetler ilahi emirler karşısında mutlak itaate yönelen müminlerin inançlarındaki sadâkatlerini ifade etmektedir.

*Miraç*ın son önemli neticesi ise Hz. Peygamber’in ümmetinden, Allah’a şirik koşanlar dışındakilerin affedilebileceklerinin vadedilmiş olmasıdır.

*“Kıl namazını, semaya doğru uruc eyle  
Kır nefsin bendini esaretten huruç eyle  
Yükselmeyi seç sürünmeyi kendine suç eyle  
Kardeşim Miraçın mübarek olsun”*

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا

**“Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.”**

*İnsan 76/8.*

Bu ayette muttakilerin özelliklerinden bahsedilirken onların gözden çıkardıklarını değil, sevdikleri ve yararlanabilecekleri değerli nimetleri muhtaçlara verdikleri belirtilmiştir. Onlar, yoksulları yedirip içirmeyi, doyurmaya öncelik verirler. Müfessirler bu ayette geçen esir kelimesini mecazi anlamda da yorumlayarak “*şartların esiri*” olan herkesin bu terimin kapsamına girdiğini söylemişlerdir. Buna göre hakiki anlamda savaş tutsakları galiplerin esiri olduğu gibi, mesela borçlu alacaklının, mahkum da onu hapseden gücün esiridir. Dolayısıyla şu veya bu anlamda esir olan müslüman yahut gayri müslim herkese yardım etmek gerekir (Taberî, XXIX, 130; Râzî, XXX, 245).

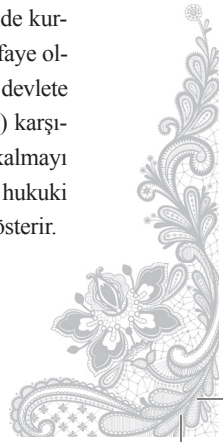
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

فَكُوا الْعَانِي، وَأَطْعَمُوا الْجَائِعَ، وَعَوَّدُوا الْمَرِيضَ

**“Esiri kurtarın, aç olanı doyurun ve hastayı ziyaret edin!”**

*Buharî, Cihâd 171, Et'ime 1, Nikâh 71, Merdâ 4.*

Hadis-i şerifte, güvenli ve sağlıklı toplum hayatı bakımından büyük önem taşıyan üç konu, hastaları ziyaret edip hal ve hatırlarını sormak, açları doyurmak ve esirleri kurtarmak bir arada tavsiye edilmiştir. Aslında bu üç görevden, bütün müslümanlar sorumlu olup, içlerinden birilerinin bunları yapması, diğerlerini sorumluluktan kurtarır. Bu hadiste esir sözüyle kastedilen, düşman elindeki esir müslümandır. Müslümanı esaretten kurtarmak bütün müslümanlar üzerine düşen bir görev, bir farz-ı kifâyedir. Esirlerini şu veya bu şekilde kurtarmayan bir İslam toplumunun tamamı günahkâr olur. Esirleri kurtarmanın farz-ı kifâye olduğunda bütün âlimler görüş birliği içindedirler. Hatta Hz. Ömer, esirleri kurtarmanın devlete ait bir görev olduğunu ve kurtuluş masraflarının da devlet bütçesinden (beytü'l-mal) karşılanması gerektiğini ifade eder. Burada şuna da işaret edelim ki, esir olmayı ve esir kalmayı tasvip etmeyen İslam, esir almaya da hiç meraklı değildir. Konuyla ilgili getirdiği hukuki düzenleme, gerçekten insan haysiyet ve şerefine ne kadar saygılı olunabileceğini gösterir.



## **NİMETİ PAYLAŞMAK**

Allah Resûlü, (s.a.s) bencilliğin, menfaat düşkünlüğünün yoğun yaşandığı bir toplum içinde risalet görevine muhatap oldu. Toplumdaki değer kayıplarının sebeplerini yaşayarak öğreniyordu. Risalet görevini aldığı anda insanların arasında sevgi ve muhabbetin, kaynaşmanın temellerini teşkil eden tavsiyelerde bulunarak birlik ve beraberlik bağlarını güçlendirmeye gayret gösterdi. Abdullah b. Selam şöyle anlatıyor: Resûlullah (s.a.s) hicret edip Medine'ye geldiğinde insanlar karşılamak için ona doğru koşular. Söylediği ilk sözler şunlardı: *“Ey insanlar selamı yaygınlaştırın. Yemek yedin. İnsanlar uykuda iken namaz kılın, selamete cennete girin.”* (Tirmizi, ‘Sıfatu’l-Kıyame’ 42) Peygamberimizin vasıflarından birisi de onun cömertliği ve paylaşmayı öncelemesidir. Sofrası herkese açtı. Bugünkü şartlara göre son derece kısıtlı imkanlara sahip olmasına rağmen peygamberimiz ve ashabı cömertliklerinden, ellerindekini paylaşmaktan geri durmamışlardır. Paylaştıkları sadece maddiyat değildi, Müslüman olmakla kazandıkları ulvi duyguları da paylaşıyorlardı. Ashab-ı Kiram paylaşmanın ne kadar büyük bir duygu olduğunu ne kadar kuvvetli bir bağ oluşturduğunu öğrenmişlerdi. Onlar muhacir kardeşlerine bağını, bahçesini; sofrasını, gıdasını paylaşan ensar oldular.

Hayatımızı sürdürmek için bize bahşedilen her ne varsa nimettir. Kazancımız nimet, yemeğimiz nimet, ekmeğimiz nimet, içtiğimiz su nimettir. Bu maddi nimetlerin yanında duygularımız, huy ve alışkanlıklarımız nimet olarak nitelenecek vasıflara sahip ise onlar da nimettir. Dostluklarımızın ölçüsünü paylaşmakla değerlendiririz. Ekmeğimizi paylaştık deriz. Soframızı paylaştık deriz. Bu ifadeler dostluk bağının derecesini belirler. Paylaşmak, peygamberimiz ve onun ashabının bize bıraktığı en kıymetli mirastır. Medine'ye girerken ilan ettiği yemek yedin, selamı yayın ifadeleri maddi paylaşımlarla beraber manevi duygularımızı paylaşmaya da işaret etmektedir. Zira selam iyi duygularımızın, güven ve huzur talebimizin, yakınlaşma arzularımızın parolasıdır. İbadetimizin sevabını paylaşıyoruz. Her bir nimetin paylaşımı onun şükürünü karşılar. Ve paylaştıkça çoğaldığına, bereketlendiğine inanırız nimetlerimizin. Zekât, kurban, sadaka ve fitre paylaşmak esasına dayanan ibadetlerdir. Bu nedenle çoğu zaman paylaşmayı ibadet duygusuyla ifa ederiz. Her davranışımızda Allah'ın rızasını temel aldığımız için paylaşma bize huzur, sükûnet ve mutluluk verir.



## AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ  
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ  
رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذَكَرَى لِلْعَابِدِينَ

**“Eyyub’u da (an). Hani Rabbine: “Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin” diye niyaz etmişti. Bunun üzerine biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir hatıra olmak üzere onun duasını kabul ettik; kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik ve ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.”**

Enbiya 21/83-84.

Eyyub, (a.s) Kur’an’da adı geçen ve Allah’ın kendilerine ilim ve hikmet verdiği bildirilen peygamberlerdendir. O, Allah’tan korkan, kötülükten sakınan kâmil bir insandı. Ona sağlık, mal ve evlatlar verilmişti. Daha sonra gerek tabii afetler, gerekse düşman kavimler tarafından çocukları ile bütün malı mülkü telef edildi. Kendisi de ağır bir hastalığa yakalandı. Ancak o, bu felâketleri büyük bir sabır ve tevekkülle karşılayarak Allah’a secde eder, hastalıktan şifa bulmak için Allah’a dua ederdi. Allah Teâlâ da onu sağlığına kavuşturdu, kendisine önceki çocuklarının sayısı kadar çocuk ve önceki malından daha çok mal verdi.

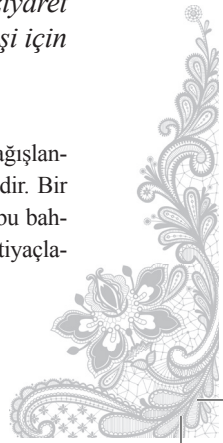
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَعُودُ مُسْلِمًا غُدْوَةً إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ  
مَلَكٍ حَتَّى يُمْسِيَ، وَإِنْ عَادَهُ عَشِيَّةً إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ  
مَلَكٍ حَتَّى يُصْبِحَ، وَكَانَ لَهُ خَرِيفٌ فِي الْجَنَّةِ

**“Bir müslüman, hasta olan müslüman kardeşini sabahleyin ziyarete giderse, yetmiş bin melek akşama kadar ona rahmet okur. Eğer akşamleyin ziyaret ederse, yetmiş bin melek onun için sabaha kadar istiğfar eder. Ve o kişi için cennette toplanmış meyveler de vardır.”**

Tirmizi, Cenâiz 2.

Hadiste, sabah veya akşam hasta bir din kardeşini ziyaret eden müslümanın başışlanması için gün boyu veya sabaha kadar yetmiş bin meleğin dua ettiği bildirilmektedir. Bir insanın bir melek ordusunun duasına mazhar olması büyük bir bahtiyarlıktır. Eğer bu bahtiyarlık hasta bir müslümanı ziyaret edip halini hatırını sormak, elinden geliyorsa ihtiyaçlarını gidermek suretiyle temin ediliyorsa, artık bu iş ihmal edilir mi?



## **HASTA ZİYARETİ**

Müminlerin birbiri üzerindeki haklarından biri de (*Müslim, Selam, 5*) hasta kardeşini ziyaretidir. Hasta ziyaretine giden kişi, buna niyet ettiği anda, ilk adımını atması ile rahmeti kuşanır. Hastanın hal ve hatırını sormak, gönül almak ve gücü yettiğince ihtiyaçlarını karşılamak merhamet duygumuzu olgunlaştırır. Hastaları ziyaret etmek Peygamberimizin sünnetidir. Peygamberimiz hastaları ziyaret eder (*Buharî, Cenâiz, 2, 80; Merda, 11*), ashabına da hastaları ziyaret etmelerini emreder, (*Buharî, Cenâiz, 2*) bu hususta müslim, gayri müslim ayırımı gözetmezdi. (*İbn Hanbel, III, 175*) “*Kim bir hastanın hal ve hatırını sormaya gider veya Allah için sevdiği bir kişiyi ziyaret ederse, bir melek ona, ‘Sana ne mutlu! Güzel bir yolculuk yaptın. Kendine cennette barınak hazırladın!’ diye seslenerek*” (*Tirmizi, Birr, 64*) hasta ziyaretini teşvik ederdi. İnsani ve İslami görevlerden biri olan hasta ziyaretinin hem hasta hem de ziyaret eden açısından büyük yararları vardır. Hasta ziyareti ile müslüman kardeşimize karşı bir görevi yerine getirmenin huzurunu tatmış, hastaya moral vermiş, hastanın gönlünü almış, acılarını paylaşmış ve hafifletmiş, hastayı yalnızlık ve kimse-sizlik duygusundan kurtarmış, ona yaşama sevinci vermiş, sosyal ilişkiler ve dostluklar geliştirmiş ve sevap kazanmış oluruz. (*Tirmizi, Edep, 45; Nesai, Cenâiz, 53*)

Hasta ziyareti yapanlara melekler dua ederler. *Hz. Ali, Resûlullah (s.a.s)’ı şöyle buyururken işittim demiştir: “Bir müslüman, hasta olan bir müslüman kardeşini sabahleyin ziyarete giderse, yetmiş bin melek akşama kadar ona rahmet diler. Eğer akşamleyin ziyaret ederse, yetmiş bin melek onun için sabaha kadar istiğfar eder ve o kişi için cennette toplanmış meyveler vardır.”* (*Tirmizî, Cenâiz, 2*)

İnsan hastalanabilir özellikle yaratılmıştır. İslam inancında maddi hastalıklar günaha kefarete olarak algılanmış asıl bela ve musibetin, cezanın günahlar ve küfür hali olduğu ifade edilmiştir. İrade dışı başa gelen musibetlerin bela olmayıp içinde gizlenmiş nice hayırların olduğu ifade edilmiştir.

Hasta insanın maddi ve manevi anlamda tedavi olması dini bir görevi olduğu gibi, hastanın ziyaret edilmesi de dini bir görevdir. Kurallarına uyularak yapılan hasta ziyareti hastaya moral verir, iyileşmesine katkı sağlar, dostlukları pekiştirir ve ziyaret edene sevap kazandırır. Kişinin herhangi bir sebeple ziyaret imkânı bulamadığı hastayı telefonla araması yahut herhangi bir haberleşme aracını kullanması, hiçbirinin mümkün olmadığı durumda selam yollaması, sağlık ve şifa dileğinde bulunması, dua etmesi hasta ziyaretinin edeplerindedir.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ

**“Fakat tevbe eden, iman edip iyi işler yapan kimseye gelince, onun kurtuluşu erenler arasında olması umulur.”**

*Kasas 28/67.*

Bu ayet Allah’a ortak koşmaktan vazgeçip peygamberin getirdiği mesajı kabul eden ve güzel işler yapanların ahirette kurtuluşa ereceklerini ifade eder. Şirkten tevbe eden, Allah’ın birliğine, Hz. Muhammed’in peygamberliğine iman eden ve Allah’a ihlas ile kulluk eden, farz olan ibadetlerini eda eden, salih bir mümin olmaya gayret eden kimseler kıyamet günü Allah’ın rızasına ermeyi, af-fina nail olmayı ve cennetine girmeyi umabilirler.

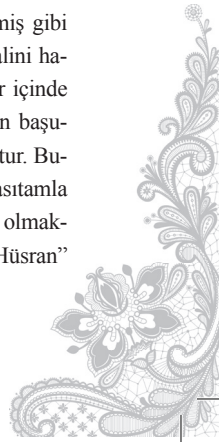
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

كَانَ غُلامًا يَهُودِيًّا يَخْدُمُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَمَرَضَ،  
فَأَتَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُهُ، فَقَعَدَ عِنْدَ رَأْسِهِ، فَقَالَ لَهُ:  
«أَسْلِمَ»، فَنَظَرَ إِلَىٰ أَبِيهِ وَهُوَ عِنْدَهُ فَقَالَ لَهُ: أَطْعَ أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى  
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَسْلَمَ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ  
يَقُولُ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْقَذَهُ مِنَ النَّارِ»

*Efendimiz (s.a.s)’in hizmetinde bulunan Yahudi bir çocuk vardı. Bir gün hastalandı. Peygamber (s.a.s) onu ziyarete gitti, başucuna oturdu ve “Müslüman ol!” buyurdu. Çocuk, yanında bulunan babasının yüzüne baktı. Babası: Ebu’l-Kasım’ın çağrısına uy, dedi. Çocuk da müslüman oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Şu yavrucağı cehennemden kurtaran Allah’a hamdolsun” diyerek dışarı çıktı.*

*Buharî, Cenâiz 80, Merdâ 11.*

Hiz. Peygamber nezaket ve tevazu göstererek Yahudi çocuğunu ziyarete gitmiş, başucuna oturmuş ve halini hatırını sormuştur. Hadiste, sanki oturur oturmaz müslüman olmasını istemiş gibi bir anlatım görülüyorsa da, hastayı ziyaret edenin hiç şüphesiz ilk yapacağı iş, hastanın halini hatırını sormak, ona dua etmek, geçmiş olsun dileğinde bulunmaktır. Bu olağan muameleler içinde hadisi rivayet eden Enes hazretlerinin en çok dikkatini çeken, Hiz. Peygamber’in hastanın başucuna oturması ve sırası gelince de çocuğa müslüman olması için telkinde bulunması olmuştur. Bunun için o iki hususu anlatıvermiştir. Hiz. Peygamber’in sonuçta, “Şu yavrucağı benim vasıtamla azaptan kurtaran Allah’a hamdolsun” diye memnuniyetini belirtmesi, insanlar için İslam olmaktan başka kurtuluş yolunun bulunmadığını göstermektedir. Yani bir anlamda “ya İslam ya Hüsrân” mesajı verilmiş olmaktadır.



## **KALBİN AMELİ İMANDIR**

Bir sahabi, Peygamberimizin (s.a.s) eşi, müminlerin annesi Hz. Ümmü Seleme'ye (r.a) soruyor: 'Ey Müminlerin annesi! Peygamberimiz (s.a.s) sizin yanınızdayken en çok hangi duayı dile getirirdi.' Ümmü Seleme (r.a) cevaben, O'nun en fazla, *'Ey Kalpleri çeviren (Allah'ım)! Benim kalbimi dinin üzere sabit kul' şeklinde dua ettiğini*, kendisine: Ya Resûlallah! neden en çok bu şekilde dua ediyorsun diye sorduğunu, Efendimizin *'Ey Ümmü Seleme! Hiçbir insan yoktur ki kalbi Allah'ın yed-i kudretinde olmasın. O dilediği kulunun kalbini istikamet üzere kılar, dilediğini saptırır'* buyurduğunu söylemiştir. (Tirmizi, 'Deavat' 89)

Bizim medeniyetimizde kalp, gönül, yürek kelimeleri duygularımızın mekânı olarak kullanılır. Kalbimiz kırılır. Yüreğimiz daralır, kalbimiz ısınır, gönlümüz bağlanır ve yüreğimiz sevgi dolar. Kalbimizde sevgiliye yer açarız. Nefret ettiğimizi gönlümüzden sileriz. İçinde bulunduğumuz hissiyatı dile getirmek için bu ifadeleri kullanırız. Kerim kitabımız da kalp, ef'ide, elbab terimlerini kullanır ve hitabını bu merkeze yönlendirir. Orası sevginin, öfkenin, kinin, merhametin merkezidir. Orada yerleşen duygu bütün bedene tesir eder.

Rabbimiz kalbimize nazar eder. Oradaki takvaya göre kulunu değerlendirir. Oraya imanı yerleştirir, orada imanı sevdiren kuluna. Zira iman gönül işidir. Gönlün amelidir iman. Gönlün faaliyeti inanmaktır. Peygamberimize (s.a.s), 'Hangi amel daha kıymetlidir' diye sorulduğunda *"Allah'a inanmak ve O'nun yolunda cihaddır"* (Buharî, 'İtk' 2) cevabını vermiştir. Kalbin iman etmesi, cephede düşman ile mücadele etmekle beraber zikredilmiştir. Zafer, savaş meydanında düşmanı yenmektir. İman da kalpteki şirk unsurlarını, küfür kalıntılarını temizlemektir.

Gönül inanmaya gayret eder. Hakikatin geldiği tarafa yönelir, hikmetin sesine kulak verir. Hucurat Suresi'nde Rabbimiz bu hakikati şöyle beyan eder: *"Bilin ki, Allah'ın elçisi aranızdadır. Birçok durumda o sizin dediklerinizi yapsaydı, işiniz kötüye giderdi. Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu gönlünüze sindirdi. İnkârcılığı, yoldan çıkmayı ve emre aykırı davranmayı da size çirkin gösterdi. İşte onlar doğru yolu bulanlardır."* İman gönül işidir. Gönül ise bağıni sevgi üzerine kurar. Kamil manada mümin, inancını sevgi üzerine kuran, amelini aşk ile yoğuran gönül eridir.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ  
مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ

**“Hele can boğaza dayandığı zaman, O vakit siz bakar durursunuz. (O anda) biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz.”**

Vâkıa 56/83-85.

Bu ayetlerde öldükten sonra diriltilmeyi ve ahiret hayatını inkârda inat edenler, kimse-nin kaçamadığı ölüm gerçeği üzerinde düşünmeye davet edilmektedir. Ayrıca Allah’ın kul-ları üzerindeki mutlak gücü ve hâkimiyetini kabullenmek istemeyenler öleni geri döndür-meye çağırılmaktadır. (Râzi, XXIX, 200-201).

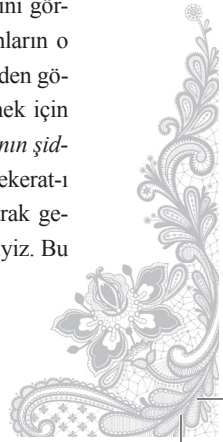
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ  
وَهُوَ بِالْمَوْتِ، وَعِنْدَهُ قَدْحٌ فِيهِ مَاءٌ، وَهُوَ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي الْقَدْحِ،  
ثُمَّ يَمْسُحُ وَجْهَهُ بِالْمَاءِ، ثُمَّ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى غَمَرَاتِ  
الْمَوْتِ أَوْ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ»

*Âişe (r.a) şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.s) 'i, ölüm döşeğinde, yanı başındaki su kabına elini daldırıp yüzüne sürerken gördüm. O, böyle yapıyor sonra da “Allah’ım ölümün şiddet ve sıkıntularına karşı bana yardım et” diye dua ediyordu.*

Tirmizî, Cenâiz 7.

Hadiste, sevgili Peygamberimizin vefatı öncesinde ne yaptığını, nasıl dua ettiğini gör-mekteyiz. Hayatından ümit kesen, artık ölmek üzere olduğunu anlayan müslümanların o anda nasıl dua etmesi gerektiğini, yegâne örnek ve önderimiz Peygamber Efendimizden gö-rüp öğrenmekteyiz. Hadisimizde Peygamber Efendimizin, çektiği ıstırapı hafifletmek için mübarek elini suya değdirip o güzel yüzüne sürdüğünü ve bu arada “Bana ölüm anının şid-det ve sıkıntularına karşı yardım et” diye Allah Teâlâ’ya dua ettiğini görüyoruz. “Sekerat-ı mevt”, ölümün sıkıntıları, şiddeti demektir. Efendimizin bu duasından örnek alınarak ge-nellikle dualarımızda hep “sekerat-ı mevt”i kolay kılması için Rabbimize dua etmeliyiz. Bu dua, her zaman olduğu gibi, ölmek üzere iken de yapılmalıdır.



## Dini Bilgiler

### SEKERAT- I MEVT

İnsanın dünyada iki yolculuğu vardır. Biri dünyaya gelişi, diğeri dünyadan gidişidir. Dünyaya gözlerini açan insan uzun bir yoldan gelmiş, dünya hayatını yaşama için kendisine emanet edilen aklının idrak edip hatırlamadığı bir yerden, hatıralar biriktireceği bir dünyaya adımını atmıştır. Dünyadaki mühleti tamam olunca yine dünya aklıyla hiç bilemeyeceği bir yere gidişin kapıları açılmış yeni bir hayata adım atmanın zorluğu ve tedirginliği insanı kaplamıştır. Bu nazik ve kritik anda, gaflete düşmeyip Allah'tan mağfiret ve rahmet dilemek gerekir. Çünkü bu durum gerçek bir intikal hali ve ölüm anıdır. O anda bile Allah'ın kulu olduğunu idrak edip O'na müracaatta bulunmak yapılabilecek işlerin en isabetlisidir. Efendimiz (s.a.s) ölüm anında Hz. Aişe'ye dayanarak; *“Allahım, beni başıyla, bana merhamet et ve beni refik-i a'laya ilet!” diye dua etmiştir. (Buharî, Merda, 19)*

Sekerat-ı mevt, ölümün sıkıntıları, şiddeti demektir. Ayette, *“Ölüm sarhoşluğu bir hakikat olarak insana gelir de ona, 'İşte bu, senin öteden beri kaçıp durduğun şeydir' denir.” (Kaf,50/19)* buyrulur. Ölüm anı, fena ile bekanın kesiştiği endişe verici, dünya hayatının sonunun ve ahiret hayatının başlangıcının habercisi bir andır. Resûlullah (s.a.s) ölüm anında, *“La ilahe illallah (Allah'tan başka ilah yoktur): Muhakkak ölümün sekeratı vardır.” (Buharî, Rikak 42)* buyurmuştur. Kişinin çaresizlik ve ölüm sıkıntısı içerisinde ne yapacağını kestiremediği bu esnada, etrafında bulunan yakınlarının veya herhangi bir kardeşinin, rahatsız etmeksizin kelime-i tevhit söylemesi onun için bir ahiret armağanı olacaktır. Efendimizin (s.a.s) *“Ölmek üzere olanlarınıza La ilahe illallah demeyi telkin ediniz!” (Müslim, Cenâiz, 1)* hadisinde belirttiği gibi ölüm anını yaşayan kişinin, ebedi yolculuğuna ruhen hazırlanmasına yardımcı olunmalıdır. *“Hayır, can boğaza dayandığı, ‘Kimdir (bunu) iyi edecek?’ dendiği, (ölmek üzere olanın da) bunun ayrılış olduğunu bildiği, bacakların birbirine dolandığı zaman, işte o gün sevk ediliş Rabbinedir.” (Kiyame,75/ 26-30)* ayetindeki korkuyu yaşayan kişinin, yanında sevdiklerinin ve akrabalarının varlığını hissetmesi, kendisine sevgi ve merhamet gösterilmesi, ümitsizliğe düşüren gönül kırıcı sözlerden kaçınılması bu korkuyu azaltabilir. Bu esnada Allah'ın rahmetinden ümit etmek, affından ve bağışlamasından bahsetmek ve mümkün merteye dua etmek gerekir. Ölümüne yaklaşmış kişinin son yolculuğunda moralini yüksek tutmaya çalışmak bir iyilik hali olarak düşünülmelidir. Abdürrahim Karakoç'un ifadesiyle;

*Hiçbiriniz telaş etmesin boşa  
Doyacak gözünüüz toprağa taş  
Beni inancımı koyun baş başa  
Topyekün dünyayı size bıraktım.*

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا  
وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

**“Ey iman edenler! Allah’tan, O’na yaraşır şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak can verin.”**

*Ali İmran 3/102.*

Tefsirlerde anlatıldığına göre bu ayet indiğinde sahabeler, Allah’a karşı gereği gibi saygılı olma konusunda endişeye kapılmışlar, bir yandan hiç kimsenin bunu hakkıyla yerine getiremeyeceğini söyleyip bir yandan da kendilerini aşırı derecede ibadete vermişler, bunun üzerine, “Gücünüz yettiğinde Allah’a saygısızlıktan sakının” (Tegabün 64/16) mealindeki ayet inmiştir. Tegabün Suresi’ndeki ayetin, konumuz olan ayeti neshettiğini söyleyenler olmuşsa da gerçekte bu ayet neshedici değil, onu açıklayıcı mahiyettedir ve Allah’tan hakkıyla korkmanın, “kişinin gücü yettiği kadar Allah’ın emir ve yasaklarını yerine getirmesi” anlamına geldiğini ifade eder.

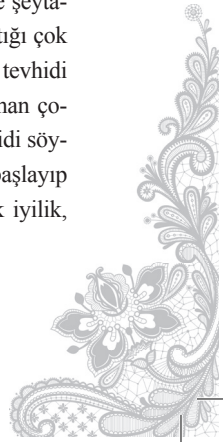
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

**“Kimin son sözü, ‘Allah’tan başka ilah yoktur’ (Lâ ilâhe illallah) cümlesi olursa, o kişi cennete girer.”**

*Ebû Davud, Cenâiz 20.*

Ölüm, bir anlamda dünya ile ahiretin kavuşma noktası olmakla beraber, herkes için bir evden ötekine göç etmek gibi pek kolay ve basit bir hadise de değildir. Fevkalâde büyük sıkıntıları ve tehlikeleri olan bir olaydır. İnsanın can derdine düştüğü, nefsin ve şeytanın olanca gücüyle kişiyi sapıtmaya ve öteki dünyadaki hayatını zehir etmeye çalıştığı çok tehlikeli bir geçiş devresidir. Son nefeste imanla giden, cennete girer. Dili kelime-i tevhidi söylemeye alıştırmak gerekir. Hz. Peygamber, düzgün konuşmaya başladıkları zaman çocuklara ilk olarak kelime-i tevhidi öğretmeyi, ölmek üzere olanlara da kelime-i tevhidi söylemesini telkin etmeyi tavsiye buyurmuştur. Müslümanın hayatı tevhid telkini ile başlayıp tevhid telkini ile biter. Son nefesini vermek üzere olanlara yapılabilecek en büyük iyilik, kelime-i tevhidi söylemelerini telkin etmektir.



## İMAN ÜZERE ÖLMEK

Cenaze namazında üçüncü tekbirden sonra ölen kişi için okuduğumuz duanın bir kısmı şöyledir: “Ya Rab! Bizden meydana gelecek yeni nesilleri İslam dini üzere yarat! Bizden eceli gelip öldüreceklerini de iman üzere öldür.” Hepimizin arzusu iman üzere can vermektir. Bu dünya hayatından sonra ebedi bir yurt var ve orada nimetlere kavuşmanın yegâne şartı iman ile bu hayatı sonlandırmaktır. Hepimiz bir vesile ile “Rabbimiz son nefesimizde iman nasip etsin” duasını da duymuştur. Can tende iken, akıl başta iken, dil konuşmada iken iman etmek gerek. Son nefeste hakikat perdesi aralandığında, can boğaza geldiğinde artık söz fayda etmez. Can boğazdan çıktıktan sonra da bir daha geri dönüş mümkün değildir. O halde aldığımız nefesler, geçirdiğimiz dakikalar cennet kadar değerlidir. Zira biz cenneti ancak bu dakikaları gereği gibi değerlendirdiğimizde kazanırız. İman, hayatta iken yaptığımız işlerin Rabbimiz katında değer kazanmasının şartı olduğu gibi, öldüğümüzde de din gününün sahibi olan Allah’ın rahmetine mazhar olmanın şartıdır. Kur’an-ı Kerim peygamberlerin evlatlarına iman üzere ölmeyi vasiyet ettiklerini beyan eder. Bakara Suresi’nde “*İbrahim, bunu kendi oğullarına da vasiyet etti, Yakub da öyle: “Oğullarım! Allah, sizin için bu dini (İslam’ı) seçti. Siz de ancak müslümanlar olarak ölün” dedi.*” (Bakara, 2/132) Evladıyla imtihan olmuş iki peygamberin evlatları için gösterdiği en önemli hassasiyet son nefeste iman üzere can vermeleridir. Ali İmran Suresi’nde Rabbimiz bütün müminlerin bu konuda hassas olmalarını emretmektedir. “*Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa, öylece sakının ve siz ancak müslümanlar olarak ölün.*” (Ali İmran, 3/102)

Sevgili peygamberimiz de ölmek üzere olan sahabesinin yanına bizzat gider iman telkin eder ve böyle bir duruma şahit olan Müslümanlardan din kardeşleri için iman telkininde bulunmalarını isterdi. Hatta bazen gayrimüslim olsa bile değer verdiği kimselerin son nefeslerinde yanlarında bulunur iman telkin ederdi. Nitekim hizmetinde bulunan bir Yahudi çocuğunu hasta yatağında ziyaret etmiş, ona müslüman olmasını telkin etmiş, çocuk Allah Resûlü’nün bu davetine icabet etmiş ve ruhunu mümin olarak teslim etmiştir. Bu durum peygamberimizi sevindirmiş ve Allah’a hamd ü senada bulunmuştur. (Buharî, ‘Cenâiz’ 80)



### AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ

**“Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir de: İşte (ey insan) bu, senin öteden beri kaçtığın şeydir, denir.”**

*Kaf 50/19.*

Ey insan, senin kendisinden şüphe duyduğun şey gerçekte bu ölümdür. İşte bu ölüm insanı baygın hale getirir, aklını dumura uğratar. Onun şiddeti ve sarhoşluğu tüm gerçeği açığa çıkarır, yani peygamberlerin getirdiği ölüm, yeniden diriliş, hesap ve tehdit haberlerini doğrular.

### HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِذَا حَضَرْتُمْ الْمَرِيضَ أَوْ الْمَيِّتَ فَقُولُوا خَيْرًا، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُؤْمِنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ

**“Hasta veya ölünün başında bulunduğunuz zaman güzel sözler söyleyiniz. Zira melekler sizin dualarınıza âmin derler.”**

*Müslim, Cenâiz 6.*

Hastalık veya ölüm olayı karşısında şuurunu kaybedip, kendine beddua edercesine rast-gele sözler söylemek doğru değildir. Hasta için şifa dilemek, vefat eden için de başışlanmasını ve ahiretteki derecesinin yüksek, kabrinin geniş ve aydınlık olmasını temenni etmek güzeldir. Meleklerin dualara âmin dediği hatırdan çıkarılmamalı ve her an dilimizi güzel dualara alıştırmalıyız.



## Dini Bilgiler

### MUHTAZAR

Son nefesine yaklaşmış ve ölmek üzere olan kişiye muhtazar denir. Ölmek üzere olan kişiyi, eğer bir güçlük yoksa kibleye doğru ve sağ yanı üzerine çevirmek müstehaptır. Bu mümkün değilse sırtına, ensesine yastık gibi şeyler konup başı yükseltilecek yüzü kibleye gelecek şekilde ve ayakları kibleye doğru uzatılarak yatırılır. Eğer bu şekilde de mümkün değilse, sıkıntı verilmeyecek şekilde en uygun konumda yatırılır. İnsan için en zor durum olan can verme esnasında, hastanın ağzı genellikle kurur. Hastanın hizmetinde bulunanlar az miktarda suyla sık sık ağzını bir kaşık veya pamukla ıslatmalı ve hararetini gidermelidir. Hastanın yanında onun duyacağı bir ses tonuyla kelime-i tevhit ve kelime-i şahadet telaffuz edilerek hatırlatılmalıdır. Bu hatırlatma sırasında ölü asla zorlanmamalıdır. Şayet kendisi söyleyebiliyorsa hatırlatmaya gerek yoktur. Hastanın yanında Kur'an okunabilir. Nitekim Efendimiz (s.a.s.) "*Ölülerinizin (ölmek üzere olan hastalarınızın yanında Yasin okuyunuz*" buyurmuştur. (İbn Mace, Cenâiz, 4) Kur'an okumak, özellikle hastanın ve etrafındakilerin üzüntüsünün azalmasına vesile olur. Bununla birlikte hasta ölüm anı yaklaştıkça yanında bulunanları tanımakta zorlanabilir, hatta birtakım sıkıntılar da çekebilir. Ölüm anında çekilen bütün sıkıntılar, kişinin günahlarına kefaret, manevi derecesinin yükselmesine ve günahlarının affedilmesine vesile olacaktır. Ayrıca kişinin ölüm anında acı çekip çekmemesi durumundan hareketle, "falanın ölümü kolay oldu, falan çok zor can verdi, filanın yüzü nurlandı" gibi sözlerle ölünün iyi veya kötü insan olduğu hakkında bazı yorumlar yapıldığı görülmektedir. Ölüm anında yaşananlar dikkate alınarak bu ve benzeri yorumlar isabetli değildir. Ölüm anında kişinin yüz ifadeleri değişebilir ve tam olarak anlaşılmayan sözler söyleyebilir. Bütün bunlar yaşadığı hastalığın etkisiyle olabileceği gibi, kişinin dünyada işlediği amellerle ilgili de olabilir. Bu durum, insanların kesin hükme varamayacakları bir konu olduğundan, hastanın kötülüğüne yorumlanmamalıdır. Hasta psikolojik, biyolojik vb. birçok faktörden etkilenebileceğinden dolayı, ölüm anında yaşadıkları, kişinin iyiliğine ve kötülüğüne kesin bir delil olarak kabul edilemez.

Ölümü yaklaşmış kişinin (muhtazar) yanında Yasin veya Ra'd suresini okumak müstehaptır. Muhtazar ölünce gözleri kapatılır, bir bezle çenesi bağlanır. Üzerinden elbisesi çıkarılır. Üzerine bir örtü çekilir, şişmemesi için karnı üzerine bıçak gibi demirden bir şey konur ve yıkanacağı yere konulur. Elleri yanlarına uzatılır, göğsünün üzerine konmaz. Ölü yıkanınca kadar yanında Kur'an okunmaz. Fakat başka bir odada yüksek sesle, ölünün bulunduğu odada ise gizlice yani içinden Kur'an okumakta bir sakınca yoktur. Hüdâyi'nin diliyle;

*"Yalancı dünyaya aldanma yâ Hû  
Bu dernek dağılır dîvân eğlenmez  
İki kapılı bir vîrânedir bu  
Bunda konan göçer mihmân eğlenmez."*



## İSTİRCA/ALLAH'A SİĞİNMA

Yaşadığımız hayat bir imtihandır. Acısı da var, tatlısı da var. Hüznü de var, sevinci de var. İslam inancı insanın karşılaştığı acı tatlı her olayın Allah tarafından takdir edildiğini bildirir. Meydana gelen olay ya insanın kendi fiili sonucu ya da onun iradesinin dışında gelişir. Fakat her hal ü kârda işler ilahi kudret dahilinde gerçekleşir. Bu inanç, insanın ruh sağlığı için son derece önemlidir. Nitekim ayet-i kerime’de şöyle buyruluyor: *“Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde uğradığınız hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta (Levh-i Mahfuz’da) yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah’a göre kolaydır. Elinizden çıkana üzülmesiniz ve Allah’ın size verdiği nimetlerle şıarmayasınız diye (böyle yaptık.) Çünkü Allah, kendini beğenip övünen hiçbir kimseyi sevmez.”* (Hadid, 57/22, 23) Bu ayet-i kerimeler istircanın insan için büyük bir nimet olduğunu beyan etmektedir. Nimetin asıl sahibinin Allah olduğuna inanarak kazançta ve kayıpta teslimiyet göstermek en güzel teskin vesilesidir. Zira aşırı sevinç ve aşırı hüznün kişide ruhi sarsıntılara sebep olur. Nitekim ani kayıp yaşayan bazı insanların ruhi dengelerinin bozulduğuna şahit olmuşuzdur. Bizim inancımıza göre sahip olduğumuz nimetleri veren Allah’tır. Mülk onundur. Sahip olduklarımıza karşı aşırı sevinç şıarmaya, elimizden gitmesine; aşırı üzüntü hatalı davranmaya götürebilir. Bir başka ayet-i kerime’de şöyle buyruluyor: *“Allah’ın izni olmaksızın hiçbir musibet başa gelmez. Kim Allah’a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya iletir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”* (Teğabun, 64/11) Musibet karşısında imanımız elimizden tutar, hüznümüzü kontrol eder, gönlümüzü yatıştırır. Sabır ve metanetle bu zor zamanlarımızı atlattırız. Peygamberimiz kabir başında ağlamakta olan bir kadına rastlar. Ona: *“Allah’tan kork ve sabret”* diye tavsiyede bulununca peygamberimizi tanımayan kadın: *‘Git başımdan. Başıma gelen musibeti sen yaşamadın’* diye sert cevap verir. Daha sonra kadına, karşılık verdiği şahsın peygamber olduğu söylenince kadın peygamberimizin huzuruna gider ve özür beyan eder. Peygamberimiz: *“Sabır ancak musibetin ilk başa geldiği anda olmalıdır”* buyurur. Kerim kitabımız musibet anında şu ifadelerle Allah’a sığınmamızı emretmektedir: *“Onlar; başlarına bir musibet gelince, ‘Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz’ derler.”* (Bakara, 2/156)

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

**“(Resûlüm!) De ki: Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah’ın (yarattığı) yeryüzü geniştir. Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir.”**

Zümer 39/10.

Müslüman sayılmanın ilk şartı iman etmektir. Ayette geçen “takva/Rabbe karşı gelmekten sakınma” ile “hasene/iyilik” de iyi bir müslüman olmanın şartı olarak gösterilmiştir. Takva, Allah’a sorumluluk bilinciyle saygı gösterip buyruklarını titizlikle yerine getirmek suretiyle ilahi cezadan korunmayı (A’râf 7/26); hasene ise doğru inançtan başlayarak, ister büyük ister küçük olsun her türlü iyi ve güzel halleri, erdemleri, tutum ve davranışları ifade eder (En’am 6/160). Ayette bu anlamdaki iyiliğin karşılığının da iyilik olacağı bildirilmektedir.

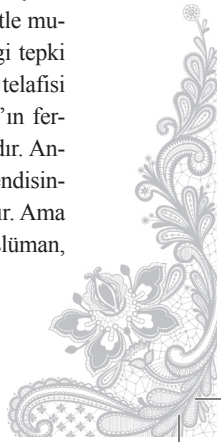
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا لِعِبْدِي الْمُؤْمِنِ جَزَاءٍ، إِذَا قَبَضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبَهُ، إِلَّا الْجَنَّةَ

**“Mümin bir kulunun dünyada sevdiklerinden birini aldığım zaman, buna sabredip sevabını Allah’tan beklerse, bu davranışının katımdaki karşılığı kesinlikle cennettir”.**

Buharî, Rikak 6.

Hiç şüphesiz, sonucu cennet olduğuna göre, ölüm karşısında hamd ve istirca ederek teslimiyet gösterebilmek çok değerli, ama pek de kolay olmayan bir davranıştır. Çoğu kişinin bunu başarabildiğini söylemek oldukça zordur. Bu sebeple de başarabilenlere cennetle mukabele edilmektedir. Aslında ölüm gibi tabii ve önlenemez bir olay karşısında hangi tepki gösterilirse gösterilsin, sonucun değişmesi, gidenin geri gelmesi, onun yokluğunun telafisi mümkün değildir. Gelenin işi gitmektir. Hayat Allah’ın ihsanı, ikramı, ölüm Allah’ın fermandır. İhsanı gibi fermanı da teslimiyetle karşılamak kula yakışan yegâne tavidir. Ancak insanoğlu biraz da yapısı gereği, özellikle ölüm olayı karşısında her zaman kendisinden beklenen direnci ve teslimiyeti gösterememekte, kendisine hâkim olamamaktadır. Ama sabır ve Allah’a teslimiyetin en çok işe yarayacağı an bu tür bir felâket anıdır. Müslüman, kaybını kazanca, üzüntüsünü temelli sevince çevirme şansına sahiptir.



## *Dini Bilgiler*

### **SABIR**

Kelime anlamı; sıkıntı içinde tutmak, alıkoymak olan sabır, nefsin, aklın ve şeriatın gerektirdiği şekilde kişinin kendisini yanlış her türlü şeyden alıkoymasındır.

Sabır bize verilen her şeye karşı; musibete, günah işlemeye ve ibadetleri yapabilmeye dayanıklı olmaktır. Sabır acıya katlanmayı, Allah'a tevekkül ederek sıkıntıya göğüs germeyi, aklın ve dinin yapılmasını gerekli gördüğü işleri yapmayı, yapılmasını yasakladığı, uygun bulmadığı davranışlardan uzak durmayı ve kişinin hayırlı amaca ulaşma yönündeki direncini ifade eder.

Sabrın ilk aşaması haramlardan el çekmekle başlar. Bir mümin olarak Rabbimizi hoşnut etmek istiyorsak önce onun yasaklarına karşı dayanıklı olmalıyız. Yasaklara karşı dirençli olduğumuzda, sınavın birinci engelini aşmış ve O'na karşı kullukta bir adım öne geçmiş oluruz.

Sabrın ikinci boyutu ibadetleri yapma konusunda dayanıklı olmaktır. Bu şekliyle son nefesini verinceye kadar tutulan kulluk sözü de bir sabırdır.

Sabrın üçüncü boyutu ise başa gelen sıkıntılar karşısında güçlü kalabilmek, yılmamak ve bir sınanma yurdunda imtihan olduğumuzun bilinciyle hayatımızı kıymetlendirebilmektir. İnsanın başına gelen olaylar musibet yahut felaket türünden de olsa bunlardan ibret alıp Allah'ın gazabından korunmaya bir vesile olarak görülmelidir. Sabır sadece feryat figan etmekten kaçınıp boyun bükerek beklemek değildir. Mümin kişi önce başa gelen durumu kabullenerek Allah'ın korunmasına sığınır ve yardımını talep eder. Önceki halinden daha güzel bir duruma nasıl ulaşabilirim şeklinde bir düşüncenin peşinden koşar ve bu gayretiyle Allah'ın sevgisine ve yardımına mazhar olur.

Başta gelen hangi türden bir musibet olursa olsun, bu Allah'ın bizi sevmediğinin göstergesi değildir. İnsan olmanın bedellerinden biri de rahmet ve zahmet, nimet ve külfet dengesinde yaşamaktır. İnsanın tüm hayat serüveni, bu zıtlıkları kendinde barındıran uzun bir yürüyüştür. Bu Allah'ın dünyada kurduğu düzenin işleyiştir. Sünnetullah bu şekilde icra olunmaktadır.

Herhangi bir imtihanla karşılaşan için sabır, hataların affına sebeptir. Mümin, başına gelenlerin hayır mı şer mi olduğunu sorgulamamalı, gaybın anahtarının sadece Allah'ta olduğuna gönülden inanmalıdır. Bu nedenle müminler başlarına ne gelirse gelsin, bunu bir fırsat olarak görüp belayı nimete dönüştürmelidir. Böylece kul, inkâra-isyana bulaşmak, yanlış yola sapmak dışında her hal üzere şükür ve hamd içinde yaşayan ideal mümin olmanın kapısını aralar. Necip Fâzıl'ın da dediği gibi;

*Sabrın sonu selâmet, / Sabır, hayra alâmet.*

*Belâ sana kahretsin;/ Sen belâyâ selâm et!*

*Sabır, incecik sırat; /Murat içinde murat.*

*Sabır, Hakka tevekkül. / Sabır, Hakka itimat.*

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا

**“ Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin.”**

*Hucurat 49/12.*

Bir kimsenin gıyabında, arkasından hoşuna gitmeyeceği bilinen bir şeyini konuşmak, başkalarına aktarmak gıybettir ve câiz değildir. Peygamber efendimize, “*Birinin arkasından söylediklerimiz doğru ise, onda bu kötü nitelik varsa yine de yasak olan gıybet gerçekleşir mi?*” diye soranlar şu cevabı almışlardır: “*Söylediğiniz onda varsa gıybet etmiş olursunuz, yoksa yaptığınız iftira olur*” (Müslim, “Birr”, 70).

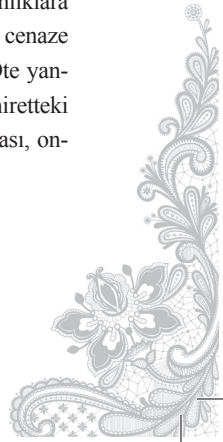
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَنْ غَسَلَ مَيِّتًا فَكَتَمَ عَلَيْهِ غُفْرًا لَهُ أَرْبَعِينَ مَرَّةً

**“Ölüyü yıkayıp da onda gördüğü hoş olmayan halleri gizleyen kimseyi Allah Teâlâ kırk kere bağışlar.”**

*Hâkim, Müstedrek, I, 362.*

Gerçekten son derece ketum olmayı gerektiren bazı haller ve meslekler vardır. Zira yapılacak bir açıklama, kimilerinin boş yere üzülmeye, kimilerinin kötü düşünmesine sebep olur; fertler arasında ve toplumda kırgınlıklar ve düşmanlıklar üretir. İşte bu tür durumlardan biri, herhangi bir müslümanın ölüsünü yıkayan kimsenin, ölünün renginin kararması gibi gördüğü bazı hoş olmayan değişiklikleri kimseye söylemeyip saklamasıdır. Zira bu çeşit beyanlar bazen kaybedilen kişinin üzüntüsünden daha büyük üzüntülere ve kırgınlıklara sebep olabilir. Bunun tam aksine ölüyü yıkayan kişi, gördüğü olumlu değişiklikleri cenaze sahiplerine söyleyebilir. Böylece onların üzüntülerini hafifletme yoluna gidebilir. Öte yandan ölü yıkayan kimselerin açıklamaları, iyilik veya kötülük bakımından ölenin ahiretteki durumu hakkında bilgi vermez. Yaşayanların ölümler hakkında hüsn-i zanda bulunması, onların bağışlanacağını umması ve bunu temenni etmesi çok güzel bir tavrıdır.



## **AYIPLARI ÖRTMEK**

Ayıp, toplumun ahlak kurallarına aykırı olan, utanılacak durum ve davranışlara denir. Müslümanlar olarak bizler Rabbimizden ve insanlardan utanırız. Yani bizim için ayıp hem Allah nezdinde hoş karşılanmayan hem de kullar nezdinde çirkin kabul edilen hususları kapsar. Rabbimiz göndermiş olduğu emirlerle çirkin görülen söz ve davranışlardan bizi uzak tutmayı murad etmektedir. İman ile bağdaşmayan müslümanlığa yakışmayan fiil ve davranışların bir kısmı sadece kişiyi ilgilendirirken bazıları ise toplumu ilgilendirir. Toplum hayatını olumsuz etkileyen ve hukuki bir sonuç doğuran hataların gizlenmesi mümkün değildir. Çünkü adaletin tecellisini etkileyebilir. Fakat sadece şahsın kendisi ile sınırlı olan kusurların gizlenmesi esastır. Çünkü kötülüğün alenileşmesi onu yaygınlaştırır. Bu nedenle müslümanın kardeşinin şahsında gördüğü bir kusurunu gizlemesi İslam ahlakının gereğidir. Yanlış yapan da nadim olmalı, Rabbinden bağışlanma dileğinde bulunmalıdır. Rabbinin güzel isimlerinden birisi de es-Settar'dır. Bu ismin kullarda tecellisi de ayıpları gizlemektir. Rabbimiz kullarının hatalarını setreder. Bir hadis-i şerifte Allah Teâlâ kıyamet gününde kuluna şöyle hitap edecektir: *“Ey kulum! Günahlarını dünyada halktan gizlemiştin; şimdi de onları affediyorum.”* ( Buharî, ‘Mezalim’ 3; Müslim, ‘Tevbe’ 52) Başkalarının hatalarını yayan kimselerin de ayıp ve kusurlarının ortaya çıkması ilahi adaletin bir tecellisidir.

İnsanın kendi günahını ifşa etmesi kendisine yapacağı en büyük haksızlıktır. Şu hadis-i şerif bu tür davranışta bulunanların acı akıbetini haber verir: Peygamberimiz (s.a.s) buyuruyor ki: *“Ümmetimin hepsi affa mazhar olacaktır. Ancak aleni günah işleyenler hariç. Kişinin geceleyin işlediği günahı Allah örtmüştür. Ama o sabah olunca insanlara: Ey falan, ben gece şu şu işleri yaptım der. Böylece o, geceleyin Allah onu(n kusurunu) örttüğü halde sabahleyin üzerindeki örtüsünü açar. İşte bu günahı aleni işlemenin bir çeşididir.* (Buharî, ‘Edeb’ 60; Müslim, ‘Zühd’ 52) Günahı açıklamak affını zorlaştırır. Günahını açıklayan kimse Allah’tan da kullardan da utanmadığını göstermiş olur. Utanma duygusu olan hatasından dolayı utanç duyur ve duyulmasını istemez.

Başkasının hatasına şahit olan bir emanet yüklenmiş olur. Sır saklamak dostluğun bir gereğidir. Aile mahremiyetini ilgilendiren kusurları gizli tutmak, aile fertleri için bir yükümlülüktür.



## AYET-İ KERİME VE MEALİ

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ  
الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي  
ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

**“Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır da ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphesiz ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır.”**

Zümer 39/42.

İnsanı öteki varlıklardan ayıran en temel özelliği ruh sahibi bir varlık oluşudur. Allah Teâlâ'nın insanı öldürmesi, ruhun bedenle ilişkisini kesmesidir. Ayette de işaret buyrulduğu gibi ruhun başta gelen niteliği can ve şuur kaynağı olmasıdır. Ölüm olayında Allah ruhu bedenden tamamen ayırdığından beden hem candan hem de şuurdan yoksun hale gelmekte, uyku denilen psiko-fizyolojik olayda ise can bedende kalmakla birlikte geçici bir duyma ve bilinç kaybı yaşanmaktadır. Bu kayıp bir bakıma ruhun bedeni kısmen terketmesi anlamına geldiği için ayette uyku ölüme benzetilmiştir (*Zemahşerî, IV, 349*). Ölüm olayında - ayetteki deyimiyile - Allah ruhu tutarken uyku olayının sonunda ruh, uyanıklıktaki fonksiyonunu yeniden kazanır. Ama bunun da ölümlerle son bulacak belli bir süresi (*ecel-i müsemma*) vardır. Bu yönü ile ölüm düşünülüp ibret alınması gereken bir hakikattir.

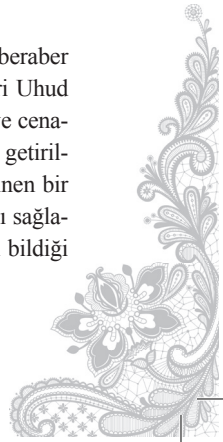
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

«مَنْ شَهِدَ الْجَنَازَةَ حَتَّىٰ يَصَلَّىٰ عَلَيْهَا فَلَهُ قِيرَاطٌ وَمَنْ شَهِدَهَا حَتَّىٰ تُدْفَنَ  
فَلَهُ قِيرَاطَانِ» قِيلَ: وَمَا الْقِيرَاطَانِ؟ قَالَ: «مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ»

**“Kim bir cenazede, cenaze namazı kılınıncaya kadar bulunursa, bir kîrat, gömülünceye kadar kalırsa, iki kîrat sevap alır”. “İki kîrat ne kadardır?” diye sordular: Resûlullah (s.a.s) “İki büyük dağ kadar!” cevabını verdi.**

Buharî, Cenâiz 59; Müslim, Cenâiz 52, 53.

Müslüman kardeşinin cenazesine katılarak onun namazını kılmak ve onunla beraber kabre kadar gitmek, insana büyük sevap kazandırır. “İki büyük dağ” veya “her biri Uhud dağı büyüklüğünde iki kîrat” tarifleri, cenazeye iştirak edip cenaze namazı kılmak ve cenazenin arkasından kabre kadar gidip definine katılmanın önemini belirtmek üzere dile getirilmiş iki temsili açıklamadır. Uhud dağının o günkü Medine toplumunca çok iyi bilinen bir dağ olması, onların konuya ait teşvik ve faziletin büyüklüğünü daha iyi anlamalarını sağlamıştır. Esasen her yöre halkı, bir şeyin büyüklüğünü o yörede bulunan ve herkesin bildiği bir dağ veya tepe ile ifade etmek alışkanlığındadır.



## **CENAZE NAMAZINDA BULUNMAK**

Ölüm dünya hayatının sonu olmakla beraber yeni bir hayatın tasvir edilemeyecek güzelliklerinin vadedildiği ebedi bir hayatın başlangıcıdır. Bu başlangıcı yaşayan müminin yakınları, akrabaları, arkadaşları kalbi hüznülendirse de ölümün hakikatini kabullenir, Allah'ın takdiri olarak kabul eder ve mevtayı dünyadan en güzel şekilde uğurlamaya gayret eder. Efendimiz (s.a.s), müminin cenazesine katılmanın inananların birbirlerine karşı vazifesi olduğunu şu şekilde ifade eder: “Müminin mümin üzerinde altı hakkı vardır: Hastalandığında ziyaret eder, öldüğünde cenazesinde bulunur, çağrıldığında davetine icabet eder...” (Tirmizi, Edep, 1) Müslümanın, mevtanın cenazesinde bulunması, ölenin sevdiklerini yalnız bırakmaması hem ölene bir vefa hem de yakınları için bir tesellidir. İmkânlar elveriyorsa ölmek üzere olan kimsenin yanında bulunmak, sonrasında cenazesine katılmak gerekir. Cenazenin maddi ve manevi kirlerinden arınarak tertemiz bir şekilde musallaya konulmasından sonra kılınan cenaze namazı için Efendimiz (s.a.s), “Cenaze namazı kıldığınız zaman ölen kimseye samimiyetle dua edin.” der. (Ebu Davud, Cenâiz, 54)

Bu namazı kılmak suretiyle müslümanlar, ölen kardeşlerinin günahlarının affedilmesi, hatalarının giderilmesi, varacağı yerde cehennem azabından korunmuş bir şekilde selamete ve ikramla karşılanması için Rablerine niyaz eder ve son yolculuğuna uğurlamış olurlar. Namazın ardından cenaze, vakit geçirilmeden götürülüp defnedilmelidir. Efendimiz (s.a.s), cenazenin aşırı süratli olmamak şartıyla bir an önce defnedileceği yere ulaştırılmasını tavsiye etmiştir. (Müslim, Cenâiz, 51) Cenazenin bulunduğu tabutu dört bir yanından taşımak sünnettir. Bizzat taşımayanlar, yaya olarak ya da bir vasıtayla ona eşlik edebilirler. Peygamberimiz (s.a.s), cenazenin taşınması esnasında yaya olarak gitmeyi daha çok tercih etmiş, kendisine binekle gitmesi için teklifte bulunanları geri çevirmiş, neden böyle davrandığı sorulunca; “Melekler cenaze ile yürüyordu. Onlar yürürken ben hayvana binemezdim. Ne zaman ki melekler orayı terk etti, ben de bineğe bindim” buyurmuştur. (Ebu Davud, Cenâiz, 43) Bu nedenle kabrin uzaklığı, hastalık gibi bir zaruret olmadıkça cenazenin yaya olarak götürülmesi tercih edilmelidir. Kabre kadar eşlik edenler cenaze omuzlarda kabre taşınıp omuzlardan indirilmeden oturmamalıdır. Bağırıp çağırmadan, sükûnetle ve vakarla hareket etmelidirler. Mümine yaraşan, cenazeyi taşıma ve takip sırasında mümkün olduğunca sessiz ve edep üzere hareket etmesidir. Bu, ölen kişiye gösterilecek saygının da gereğidir. Buna ilaveten; bağırıp çağırarak, yüksek sesle ağlamak, alkışlamak, slogan atmak, ıslık çalmak, zılgıt çekmek, tezahürat yapmak, fotoğraf taşımak caiz değildir.

*“Neylersin ölüm herkesin başında  
Uyudun uyanmadın olacak  
Kim bilir nerde, nasıl, kaç yaşında  
Bir namazlık saltanatın olacak,  
Taht misali o musalla taşında.”*

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ

**“Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçınınız. Çünkü zannın bir kısmı günahdır.”**

*Hucurat 49/12.*

Gerçeklik ihtimali yüzde ellinin üzerinde bulunmakla beraber kesin olmayan bilgi ve hükme zan denir. İnsanların aleyhinde olabilecek zanda bulunmak haram kılınmıştır. İnsanlar ve olaylar hakkında değerlendirmelerde bulunurken, olabildiğince iyi niyetli davranma ve hayra yorma düşüncesine hüsn’ü zan denir. Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “*Şu üç özelliği taşıyan müslümanın kalbinde hıyanet ve kin bulunmaz, Allah için ihlaslı amel, bütün müslümanlara karşı iyi niyetli ve nasihatçi olma ve fikir ve amelde müslümanlarla birlik olma*” (İbn Mâce, Mukaddeme, 1 8).

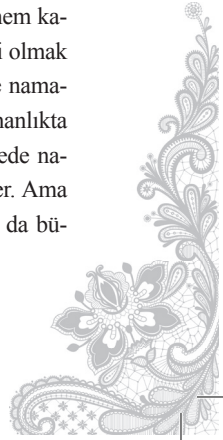
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا مِنْ رَجُلٍ مُّسْلِمٍ يَمُوتُ، فَيَقُومُ عَلَيَّ جَنَازَتِهِ أَرْبَعُونَ رَجُلًا، لَا يُشْرِكُونَ بِاللَّهِ شَيْئًا، إِلَّا شَفَعْتُهُمُ اللَّهُ فِيهِ

**“Bir müslüman ölür de cenaze namazını Allah’a şirk koşmamış kırk kişi kilarsa, Allah onların cenaze hakkındaki dualarını kabul eder.”**

*Müslim, Cenâiz 59.*

Müslümanların müslüman kardeşlerinin cenaze namazına iştirak edip onun için dua etmeleri, ölenin kurtuluşuna vesile olur. Zira Allah Teâlâ müslümanların, kardeşleri hakkındaki dua ve niyazlarını kabul eder. Küçük yerleşim birimlerinde, hatta bazen büyük şehirlerde hadiste zikredilen sayı her cenaze için gerçekleşmeyebilir. İşte bu gibi hallerde cenazeye iştirak edenlerin sayısı değil nitelikleri, yani “şirk koşmamış” müslümanlar olmaları önem kazanır. Tabutu taşıyacak “dört Allah kulu” bile, ölenin bağışlanması konusunda ümitli olmak için yeterlidir. Hele cenaze merasimine sadece katılmak maksadıyla gelmiş, cenaze namazına iştirak etmeden bir kenarda bekleyen yığınlar kimseyi aldatmamalıdır. Müslümanlıkta görünüş değil, öz önemlidir, sayı değil, samimiyet ön plandadır. Bu yüzden cenazede namaz kılmayan yığınlar ve çelenkler değil, kaliteli müslüman yürekler önem arz eder. Ama gerekli öze ve kaliteye sahip kişilerden kırk ya da yüz kişilik bir cemaat varsa bu da büyük bir nasip, ilâhî bir lütuftur.



## **HÜSN-İ ŞEHADET**

Cenazeyi defnetmeden önce kendisi için tanıdık ve yakınlarından hüsn-i şehadet istenir. Mümin olduğuna, iyi bir insan olduğuna dair ikrar alınır. Ayrıca cenaze için orada bulunanlardan da hüsn-i şehadette bulunmaları talep edilir. Peygamberimiz (s.a.s) şöyle buyuruyor: “*Bir müslüman ölür de cenazesinde kırk kişi bulunursa Allah Teâlâ bu kırk kişiyi ona şefaatçi kılar.*” (Müslim, ‘Cenâiz’ 59) Bu adeta ebedi âleme geçerken yanımızda götüreceğimiz iyi hal kâğıdıdır. Dünyadaki insanlarla iyi geçindiğimiz, onlar nezdinde iyi bir insan olarak tanındığımızın, mümin olarak bilindiğimizin ikrarıdır. Allah Teâlâ insanı ilmiyle kuşatmıştır. Dolayısıyla iyi olup olmadığını, mümin olup olmadığını bilir. Rahman ve Rahim sıfatlarına haiz olan Yüce Mevla affetmek, acımak, bağışlamak için başkasına ihtiyaç duymaz. Bu uygulama ile müminler duaya teşvik edilmiş, merhameti aralarında yaygınlaştırmaları, birbirlerine sevgi ve şefkat beslemeleri öğretilmek istenmiştir. Kullarının birbirleri hakkında hüsn-i şehadette bulunmalarının istenmesi dünya hayatındaki beşeri ilişkilerin tanzim edilmesi ile alakalıdır. Bir gün göçüp gideceğiz. Bu dünyada yaşadığımız müddetçe beşeri münasebetlerimiz, yaptığımız iyilikler, kazandığımız gönüller, bizi sevenler cenazemizin başında duracaklar. Rabbimiz bizi onların edeceği duaya, okuyacağı rahmet dileklerine emanet eder. Allah kulunu zaten biliyor. Ancak hikmet, kullar nasıl biliyor sorusunun cevabındadır. Rabbimiz bu dini insanlar arasında irtibatın sağlıklı yürümesi için vaz’ etmiştir. Birbirlerine dost kılmak, yardımcı kılmak, ihtiyacı olanın yanında durmak, derdi olana çare olmak, fer-yad edene koşmak için dinimiz yol gösterir. Adeta ruhumuza şunu nakşeder; siz bir birinize merhamet ederseniz, iyilikte bulunursanız merhamet olunursunuz ve nimetlere kavuşursunuz. Şairin dediği gibi:

*Bir hastaya vardın ise, bir yudum su verdin ise,  
Yarın anda karşı gele, Hak şarabın içmiş gibi.  
Bir miskini gördün ise, bir eskice virdün ise,  
Yarın anda sana gele, Hak libasın biçmiş gibi*

Hüsn-i şehadet içimizdeki merhametin tezahürüdür. İncinsek de, kırılısak da, öfkelensek de son yolculukta hepsini unuturuz. Rahmet duygularımız kapatır bütün yaşadığımız ve yaşattığımız olumsuzları. İlahi huzura varmadan beşeri huzurda helallik alınır. Öte âlemde hiç kimsenin cennetin nimetlerinden mahrum olmasını istemeyiz.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

**“Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir.”**

*Mü'min, 40/60.*

İmam Taberî, “Bana dua edin” buyruğunu, “Bana kulluk edin; ibadeti benden başkasına, putlara ve başka şeylere değil, sırf bana yapın ki duanızı kabul edeyim” şeklinde açıklamıştır. Bu yorumdan anlaşıldığına göre ayetteki dua kavramı ibadeti de kapsamaktadır. Hz. Peygamber’in “Dua ibadetin kendisidir” buyurduğu, ardından da bu ayeti okuduğu bildirilmiştir (*Tirmizî, “Tefsîr”, 40*). Süfyân-ı Sevrî, günahlardan uzak durmanın bile dua olduğunu belirtmiştir (*İbn Atıyye, IV, 566*).

## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِذَا صَلَّيْتُمْ عَلَى الْمَيِّتِ فَأَخْلِصُوا لَهُ الدُّعَاءَ

**“Cenaze namazı kıldığınız zaman, ölen kimseye ihlasla dua ediniz!”**

*Ebû Davud, Cenâiz 56.*

Cenaze namazı kılındığı zaman, hiçbir ayırım yapmadan ölen için içtenlikle dua edilmesi gerekir. Bu Peygamber Efendimizin hem yaptığı hem de bize tavsiye ettiği bir sünnettir. Ölen kimsenin iyi veya kötü olduğuna bakılmadan onun bağışlanması için samimiyetle dua etmek önemlidir. Günahkâr kimselerin duaya herkesten daha fazla ihtiyacı vardır. Ashına bakılırsa iyi veya kötü herkesin duaya ihtiyacı vardır. Vefat eden herkesin, cemaatin önüne getirilmesinin sebebi de budur. Ölüm olayı karşısında samimi davranmak, ölen müslüman için duygulu bir gönülle dua etmek, şüphesiz ölen kadar o duayı yapan diri için de faydalı ve lüzumludur.



## **DUADA SAMİMİYET**

Seslenmek, çağırarak, yardıma çağırarak, Allah'a yalvarmak, dilekte bulunmak, yakarmak anlamına gelen dua insanda fitrî bir eylemdir. Kendisinden daha güçlü üstün bir varlığa inanan her insan, şekli farklı olsa da dua kapısına varır.

İnsan yeryüzü yolculuğunda, üstesinden gelemeyeceği birçok şeyle karşılaşmakta, keder, kahır, sıkıntı, hüznün, pişmanlık, ıstırap, yalnızlık, acziyet, kasvet ve ümitsizlikler çoğu kere bu yolculuğuna eşlik etmektedir. (Yunus, 10/12) Rabbimiz dua eyleminin, insanda fitrî olduğunu ve özellikle sıkıntılı anlarda Allah'a dua etmenin inananlara has bir durum olmadığını, inanmayanlar yahut şirk içerisinde olanların da Allah'a yöneldiğini ve dua ettiklerini belirtir. (Lokman, 31/32) Ancak Allah iç huzuru ve itminana ermiş, kendisine kesin bir şekilde inanmış kişinin duasına icabet eder. Duada samimi olmanın bazı şartları vardır:

1- Duayı gizlice yani bağırpı çağırmadan yapmak: Gönülden, gizlice, bağırmadan, samimiyetle dua etmek gerekir. *“Rabbimize gönülden ve gizlice yalvarın. Doğrusu o, aşırı gidenleri sevmez”* (Araf, 7/55) duayı sessizce ve yalvararak yapmak ihlasın gereğidir.

2- Duada yapmacık sözlerden kaçınmak: Dua eden kimse gösterişe kaçmadan, tumturaklı ifadelerden, kafiyeyle sözlerden, şiirsel üsluptan sakınmalıdır. Başkalarına dua ediyor görüntüsü vermek, yakarış halinde olmamak, duayı gizli bir şekilde yapmamak, bağırpı çağırarak ihlastan ziyade gösterişe, dua etmekten şikâyet etmeye geçen bir sınıır bilmezliğin göstergesidir. Çünkü duada lafızlardan çok daha önemli olan, ihtiyacın Allah'a arz edilmesi esasında teslimiyet, gönlün coşkusu, yaşadığı hayatın hüznülerini yardıma çağırması ve bunu yaparken edepli bir tavır takınılmasıdır.

3- Huşû ve hudû ile Allah'tan sakınarak ve kabulünü umarak dua etmek: Boyun eğerek, alçak gönüllülükle kalpte karar kılan Rabbe itaat duygusu, günah olan fiilleri işlemeye engel olur. Böylece duanın kabulüne mâni olan perdeleri de yırtmış olur. Allah Teâlâ: *“Onlar iyi işlere koşarlar, sevap umarak ve cezadan korkarak bize dua ederler”* (el-Enbiya, 21/90) buyurmaktadır. Duayı, Allah'ın yardımından kuşkuya düşmeden, kabul olacağına iman ederek dile getirmek gerekir. Bu nedenle dua eden kişinin sahip olması gereken en temel iki özellik, Allah'a karşı samimiyet ve güvendir *“Dua ettiğiniz zaman kabul olunacağına inanarak dua edin. Bilmiş olunuz ki, gafletle yapılan duaları Allah kabul etmez.”* (Tirmizi, Deavat, 64-66)

Kişi duasındaki samimiyetini tavırlarıyla da ortaya koymalıdır. Dua sadece samimi bir yakarış değil, arzu edilen muradın gerçekleşmesi yolunda samimi bir çabadır. Bu ikisi bir arada olunca gerçek bir dua eylemi icra edilmiş olur. Kul eylemiyle Rabbine yakınlaşmazsa, ettiği duanın manası olmaz. Tembelliği huy edinmiş biri rızık için dua edebilir, ama önce çalışması lazımdır.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

**“Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.”**

Zilzâl 99/7-8.

Cevâmiu'l-kelim/az sözle çok mana ifade eden bu ayetler, herkesin eninde sonunda yaptıklarının karşılığını bulacağını belirtmektedir. Nitekim Hz. Peygamber de, “*Bir yarım hurma veya bir güzel sözle olsun ateşten korunun!*” (Buharî, “Edeb”, 34) buyruğuyla kişinin, karşılığını Allah’tan bekleyerek iyi niyetle yaptığı en küçük bir hayrın dahi onu ahirette ateşten koruyabileceğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte inanmayanların dünyada yaptıkları iyiliklerin hükümsüz ve ahiret hayatı bakımından faydasız olduğunu belirtmek gerekir. (mesela bk. Nûr 24/39).

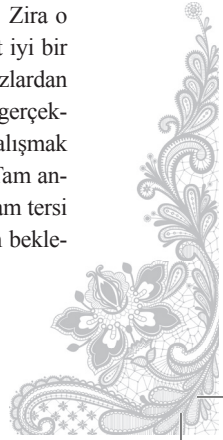
## HADİS-İ ŞERİF MEALİ

أَسْرِعُوا بِالْجِنَازَةِ، فَإِنَّ تَكُ صَالِحَةً فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا، وَإِنْ يَكُ سَوَى ذَلِكَ، فَشَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ

**“Cenazeyi süratli taşıyın. Eğer o iyi bir kişi ise, bu onun için bir hayırdır; onu bir an evvel kabirdeki hayır ve sevabına kavuşturmuş olursunuz. Yok eğer iyi bir kişi değilse, bu da bir şerdir; onu çabucak omuzlarınızdan atmış olursunuz.”**

Buharî, Cenâiz 51; Müslim, Cenâiz 50, 51.

Ölü tabuta konulduktan yani defin için hazır hale getirildikten sonra, ağırdan almayıp, bir an önce onu kabre yerleştirmek için acele davranılması tavsiye edilmektedir. Bu tavsiye ile aşırı bir hız önerilmemekte, biraz seri götürülmesi istenmektedir. Bu tavsiyenin gerekçesi, ölünün halidir. Eğer ölen kişi iyilerden ise, onu hızlıca götürmek bir hayırdır. Zira o kişi, kabirde kendisini bekleyen hayır ve sevaba bir an önce ulaştırılmış olur. Şayet iyi bir kişi değilse, onu taşıyıp durmakta da bir hayır bulunmadığı için bir an önce omuzlardan atılmış olur. Bu da onu taşıyanlar için önemli bir husustur. Aslında ölüm olayının gerçekleştiğinden iyice emin olunduktan sonra cenazeyi bir an önce kabrine ulaştırmaya çalışmak doğru bir yoldur. Kişinin öldüğü, bugün artık “ölüm raporu” ile belgelenmektedir. Tam anlamıyla ölmemiş kimseleri defnetmemek için bu hususa dikkat edilmelidir. Bunun tam tersi olarak uzak yerlerdeki akrabaları gelsin diye, tüm hazırlıkları bitmiş olan cenazenin beklenmesi, ailesinin yanında uzun süre bırakılması da doğru değildir.



## **YAPILAN HİÇ BİR AMEL KARŞILIKSIZ KALMAZ**

Rabbimiz Zilzal suresinde “*O gün insanlar amellerinin kendilerine gösterilmesi için bölük bölük kabirlerinden çıkacaklardır. Artık kim zerre ağırlığına bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığına bir kötülük işlerse, onun cezasını görecektir.*” (Zilzal, 99/6-8) buyuruyor. Şu fani hayatta her anımız kayıt altına alınmaktadır. Ne geçirdiğimiz zaman, ne bulunduğumuz mekân Rabbimizin ilminin dışındadır. O bizi ilmiyle kuşatmıştır. Vazifeli melekler daima bizimle beraberdir ve hayatımızı kayıt altına almaktadır. Hiçbir şeyi gizleme, saklama imkânımız yoktur. Gerçek hayatta da kayıt altına alındığımızı bizzat şahit oluyoruz. Artık güvenlik kameraları hayatımıza girdikten sonra sokakta çarşıda pazarda kaydediliyoruz. Gelişen teknoloji ile beraber cep telefonlarımız ile her hareketimizi kaydediyoruz. Cep telefonlarımız sayesinde nerde olduğumuz, kiminle ne konuştuğumuz artık bir yerlerde kaydedilmektedir. Kul Allah’ın verdiği akıl vesilesiyle bu kadar teknoloji geliştirmektedir. O akıllı bahşeden yüce kudret elbette her halimizi kaydettirmeye kadirdir. Fakat önemli olan kulun murakabe altında olduğunun farkına varmasıdır. Yapılan hatalara bakıldığında, işlenen suçlar düşünüldüğünde bu farkındalığın yerleşmediği görülmektedir. Hiç kimse kolluk kuvvetlerinin bulunduğu bir yerde kanunlara aykırı bir iş yapmaya teşebbüs etmez. Çünkü bilir ki, yakalanacak ve ceza görecektir. Güvenlik kameralarının olduğu yerde suç işlemeye teşebbüs edecek kimse öncelikle kameraları devre dışı bırakmaya çalışır. Hâlbuki Allah tarafından kaydedilmeyi engelleme imkânı yoktur. Kolluk kuvvetlerini atlatılabilir, kayıt cihazlarını devre dışı bırakabiliriz. Fakat hayatımızı kayıt altına alan melekleri atlatamayız. Rabbimiz yalnız bırakılmadığımızı şu ayet-i kerimelerle haber veriyor: “*Hâlbuki üzerinizde muhakkak bekçiler, değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler.*” (İnfitar, 82/10-12) Yaptıklarımız bir dosya halinde bize teslim edilecektir. İyiler kitaplarını sağ elleriyle alacak ve mutlu olacaklardır. Dosyalarında utanılacak bir kayıt olmadığı için kimseden saklama gereği duymayacaklardır. Kitapları sol ellerine verilenler ise keşke kitabımız verilmeseydi diye pişman olacaklardır. Suçlarından dolayı mahçupturlar ve kimsenin dosyalarını görmesini istemezler. Öyleyse bu hayatın her saniyesinin kıymetini bilerek ve değerlendirerek yaşamalıyız. Hiçbir iyilik heba olmaz, hiçbir amel ve hiçbir kötülük karşılıksız kalmaz.



## AYET-İ KERİME VE MEALİ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَيْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ  
وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ

**“Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığımız vakit onu yazın. Bir kâtip onu aranızda adaletle yazsın.”**

*Bakara 2/282.*

Toplum hayatının mal ve para borçlanması olmadan yürümediği tecrübeyle sabittir. Borç ilişkisinde en önemli mesele onun zamanında ve eksiksiz olarak ödenmesidir. Bunun sağlanabilmesi için de hem unutmayı hem de inkârı önleyecek tedbirlere ihtiyaç vardır. Yazma, şahit tutma, teminat alma, insanlarda emanet ve sorumluluk duygusunu geliştirme bu tedbirlerin en önemlileridir. Kur’ân-ı Kerim’in en uzun ayetiyle onu takip eden ayet bu tedbirleri açıklamaktadır. Hakkın zayi olmaması için yazma, şahit bulundurma istenmiş ve taraflar Allah’tan korkmaya davet edilmiştir. Bütün bu tedbirler hak sahiplerinin haklarını tam ve zamanında almaları içindir. Zamanında ve tam ödenmeyen haklarının hesabının ise ahirette kalacağı bildirilmiştir.

## HADİS-İ ŞERİF MEALİ

نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مُعَلَّقَةٌ بِدَيْنِهِ حَتَّىٰ يُقْضَىٰ عَنْهُ

**“Müminin ruhu, ödeninceye kadar borcuna bağlı kalır”**

*Tirmizî, Cenâiz 74.*

Borçlu olarak ölen müminin ruhu, kavuşacağı ikram ve iyiliklere, borcu ödeninceye kadar ulaşamaz. Bir başka anlayışa göre, borçlu ölmüş mümin hakkında, ilk iş olarak borcunun ödenip ödenmediğine bakılır. Her iki yoruma göre de borçlu ölen mümin için borcu, bir çeşit ayak bağıdır, onu yerinden kıpırdatmaz. Borçtan ve borçlu olmaktan Allah’a sığınmalı, lüks ve israf yüzünden gereksiz yere borçlanmaktan kaçınmalıdır.



## **BORCUN ÖDENMESİNDE TİTİZ DAVRANMAK**

Hayat her zaman düz devam edip giden bir yol değildir. Bazen, iniş ve çıkışlara, engellere rastlanır. Bu yolda yürüyen insan, bazen zaruri durumlarla karşılaşılabilir. İhtiyaçlarını karşılamak için elindekiler yetmez ve borç almak zorunda kalır.

Borç, sahibine ekstra bir sorumluluk yükleyen ve gönlünü daraltan ağır bir yüküdür. İnsan, bu yükün altına girmemeye çalışmalı, geliri ile gideri arasında denge kuralmalıdır. Fakat her ne kadar denge kurmuş olursa da bazen beklenmedik bir hadise ile karşı karşıya kalındığı da olur. Ani bir hastalık, ölüm, yangın, kaza, depresyon, iflas vb. gibi bir durum istemeyerek de olsa kişiyi borç altına iter. İşte bu gibi durumlarda Efendimiz 'in (s.a.s) *“Kim insanların mallarını geri ödeme niyetiyle alırsa Allah onun ödemesini kolaylaştırır. Kim de bir malı tüketip geri ödemek niyetiyle alırsa Allah onun malını telef eder.”* (Buharî, Havalat,3) ikazını hatırla tutarak borç istenebilir. Borç istemenin usul ve şartlarını yerine getirmek her iki tarafı da memnun eder. Kişi, çok zaruri olmadıkça borca girmemeli, hayati durumlar karşısında yeterli miktarda borç almalıdır. Asgari bir yaşama tarzı ile hareket edip, zaruri olan ihtiyaçlarından başka masraf yapmamalı, lüks ve israf gibi harcamalar için borca girmemelidir. *“Maddi imkânı olan kişinin borcunu bekletmesi zulümdür.”* (Müslim, Müsakat, 33) hadisi uyarınca borcu geri ödemek niyet, gayret ve azminde samimi olunmalı, ödeme vakti geciktirilmemeli, alacaklının iyi niyeti istismar ve suiistimal edilmemelidir. Aldığı miktarın değer kaybına yol açacak tarzda borç almamalı, özellikle uzun vadeli borçlarda değer kaybı olmayacak şekilde borçlanmalıdır. Borcunu ödemekte samimiyet göstermek; eskiden olduğundan daha fazla çalışmaya gayret ve iktisada riayet etmekle, borç sorumluluğunun gönle verdiği tedirginlikle ortaya çıkar. Böyle davranan kişiye Allah yardım eder. (Nesai, Büyü, 99) Kul, Allah'a tevekkül eder, O'na inanır ve güvenirse, Allah o kulun bedenine kuvvet, malına bereket ihsan eder ve düştüğü darlıktan kurtarır.

Borç asla ahirete bırakılmamalıdır. Efendimiz (s.a.s) *“Müminin ruhu, ödeneinceye kadar borcuna takılı kalır”* (Tirmizi, Cenâiz, 76) buyurmuştur. İslam'ın emirlerine bağlı bir mümin, borcunun tamamını ödemeye vakit bulmadan ölebileceğini düşünerek, bu ihtimali hatırla tutarak, ailesine, borcunun ödenmesi için vasiyet etmelidir.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

**“Daha önceden Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimrilüğünden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”**

Haşr 59/9.

Bu ayette Hz. Peygamber (s.a.s)’e ve onunla birlikte Medine’ye hicret eden muhacirlere kucak açmış, bütün imkânlarını onlarla paylaşmaktan mutluluk duymuş hatta onları kendilerine tercih etmiş bulunan Ensar övülmekte, onların daima sevgi ve saygıyla yâd edilmesi gerektiği hatırlatılmaktadır. Ensar’ın bu örnek kişiliğinden söz edilirken “ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler” ifadesi kullanıldığından, İslam ahlakçıları bu fiilden hareketle, cömertlik erdeminin özel bir türü olarak “(başkasını) kendisine tercih etme” anlamına gelen (ısar) terimini geliştirmişlerdir.

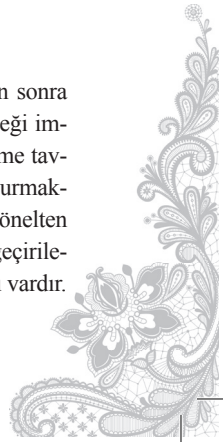
## HADİS-İ ŞERİF MEALİ

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا فَرَغَ مِنْ دَفْنِ الْمَيِّتِ وَقَفَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «اسْتَعْفِرُوا لِأَخِيكُمْ، وَسَلُّوا لَهُ بِالتَّيِّبَاتِ، فَإِنَّهُ الْآنَ يُسْأَلُ»

*Resûlullah (s.a.s) bir ölü defnedildikten sonra kabri başında durdu ve şöyle buyurdu: “Kardeşinizin bağışlanmasını isteyiniz ve Allah’tan onun için başarı dileyiniz. Çünkü o şu anda sorgulanmaktadır.”*

Ebü Davud, Cenâiz 69.

Ölen bir müslüman için yapılacak son görevlerden biri de onu kabrine defnettikten sonra mezarı başında bir süre durup bağışlanması için Allah’a dua etmek ve kabrinde geçireceği imtihanda onu başarılı kılması için Allah’a yalvarmaktır. Efendimiz, istiğfâr ve başarı dileme tavsiyesini çok ciddi bir gerekçeye dayandırmakta ve: “O şu anda sorgulanmaktadır” buyurmaktadır. Kabir suali, zorluğu sebebiyle darb-ı mesel olmuştur. Zor ve sonu gelmez soru yönelten kimselere “kabir suali gibi sorular soruyorsun” denir. Bu da göstermektedir ki, kabirde geçirilecek imtihan pek ciddidir. Bu ciddi sınavda herkesin kendisine dua edecek dostlara ihtiyacı vardır.



## **BERZAH ÂLEMİ**

Berzah sözlükte iki şey arasındaki engel, ayırıcı, aralık manasına gelir. Dini terim olarak ise ölümlü başlayıp yeniden diriltilmeye (ba's) kadar sürecek olan ara dönem, dünya ile ahiret arasındaki âlem ve kabir hayatı karşılığında kullanılır. Berzah kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de üç surede geçer. Bunlardan ikisinde (el-Furkan 25/53; er-Rahman 55/19-20) Allah'ın yüce kudretinin bir delili olarak 'tatlı ve tuzlu iki denizin birbirine karışmasını önleyen engel' anlamındadır. Mü'minûn suresi 99-101 ayetlerde ise insanların ölümlerinden yeniden diriltilmelerine kadar sürecek olan ara dönemi hatırlatacak şekilde kullanılmıştır. Ayet-i kerimelerin meali şöyledir: *"Nihayet onlardan birine ölüm gelince, "Rabbim! Beni dünyaya geri gönder ki, terk ettiğim dünyada salih bir amel yapayım" der. Hayır! Bu, sadece onun söylediği (boş) bir sözden ibarettir. Onların arkasında, tekrar dirilecekleri güne kadar (devam edecek, dönmelerine engel) bir perde (berzah) vardır."* Bu ayetlerde, ölümlü yüz yüze gelen inançsızların pişmanlık duyarak hayatta iken yapmaya bir türlü yanaşmadıkları kulluk görevlerini yerine getirmek için dünyaya geri döndürülmeyi isteyecekleri, ancak bunun asla gerçekleşmeyecek bir talep olduğu bildirilmekte, onların bu son günleriyle ahiretin fiilen vuku bulması arasında bir berzah (kabir) hayatının mevcut olduğu beyan edilmektedir.

Hadis-i şeriflerde kabre konulan insanın sorguya çekileceği belirtilmiştir. Berzah âleminin kapsamına kabir sorgusu da girmektedir. Can bedenden çıktıktan sonra artık dünya hayatından farklı bir boyuta geçilmektedir. O nedenle berzah âleminin süresini, içinde yaşadığımız zaman ölçüsüne göre değerlendirmek isabetli olmaz. Dolayısıyla kabir azabının süresi, keyfiyeti Allah ilmindedir. Hayatta olanlar da bunu ancak dünyadaki ölçülere göre kıyas edebilirler. Şair şöyle anlatıyor:

*Zaman deli gömleği, onu yırtan da ölüm  
Ölümlüde yekpare an, ne kesikli, ne bölümlü...*

Bir başka şairinde şairimiz şöyle anlatır:

*Ölenler yeniden doğarmış; gerçek!  
Tabut değildir bu, bir tahta kundak.  
Bu ağır hediye kime gidecek,  
Çakılır çakılmaz üstüne kapak?*

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ

**“Onlar, Allah’tan gelen nimet ve keremin; Allah’ın, müminlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler.”**

Âli İmran 3/171.

Bundan önceki iki ayette şehitler Allah’ın kendilerine bahsettiği nimetler sebebiyle sevinip mutlu oldukları gibi, şehit olarak kendilerine katılmamış olan mücahitlerin İslam uğrunda gayret ve çabalarının Allah katında zayi olmadığı, onlar için herhangi bir korku ve tasanın bulunmadığı müjdesini alarak buna da sevinirler. Bu ayette ise şehitler, arkalarından kendilerine katılmamış, yani şehit olmamış bütün müminler için herhangi bir korku ve tasa olmadığına dair aldıkları müjde ile sevinirler ve mutlu olurlar. Ayette Rabbimiz müminlerin ecrini asla zayi etmeyeceğini müjdelemektedir.

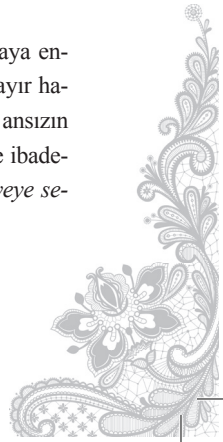
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ،  
إِنَّ أُمَّيْ افْتَلَيْتَ نَفْسَهَا وَلَمْ تُوصِ، وَأَطْنُهَا لَوْ تَكَلَّمْتَ تَصَدَّقْتُ،  
أَفَلَهَا أَجْرٌ، إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا؟ قَالَ: «نَعَمْ»

*Hz. Peygamber (s.a.s)’e bir adam “annem ansızın öldü. Öyle sanyorum ki, şayet konuşabilseydi, sadaka verilmesini vasiyet ederdi. Şimdi ben onun adına sadaka versem, sevabı ona ulaşır mı?” diye sordu. Efendimiz: “Evet” buyurdu.*

Buharî, Cenâiz 95, Vasâyâ 19; Müslim, Zekât 51.

Şu bir gerçektir ki aniden ölmek, tövbe, istiğfar ve vasiyet gibi iyi işler yapmaya engel olduğu için arzu edilmez. Hayra engel olma yönüyle hoş karşılanmaz. Yoksa hayır hasenat yaparak yaşayan bir mümin için bunun esef edilecek hiçbir yanı yoktur. Hatta ansızın ölüm, “Mümin için bir rahatlamadır.” Ölmüşler adına yapılacak her türlü iyiliğin ve ibadetin sevabının onlara ulaştığı kabul edilmiştir. Hatta Hz. Peygamber’in, “Sizin hediyeye sevindiğiniz gibi ona sevinirler” buyurduğu nakledilmiştir.



## **SADAKA**

Dini yaşantının iktisadi alanını içeren infak, iman ve ibadetten bağımsız olmayıp bunlarla doğrudan ilişkilidir. Ahirete iman etmek orası için önceden yatırım yapmayı zorunlu kılar. İnfak ise Allah yolunda yapılan tüm fedakârlıkları içine alan bir ahiret yatırımdır. Dolayısıyla ibadet, ahlak ve infak bir yönüyle imanın en güzel destekçileri, besleyici gıdası ve koruyucu kalkanıdır. İnanç, ibadet, ahlak ve infak alanlarında dürüstlüğün davranışa yansıma biçimleri sadaka olarak adlandırılır. İmanın sadakatini ortaya koyan her türlü davranışı kapsayan sadaka geniş anlamda, nafîle olarak yapılan her türlü hayır ve hasenatı, insan ve hayvanlara yapılan iyilik, lütuf ve ihsanları, hatta insanların gönlünü hoş eden güzel söz ve davranışları da içine alır. Sadaka-i cariye, vakfedilmiş mülkler bu niteliktedir. Kısaca, sevaptan başka herhangi bir karşılık beklemeden sırf iyilik niyetiyle yapılan tüm hayır çeşitlerinin dindeki ortak adı sadakadır. Daha dar anlamıyla ise, zekât ve fitir sadakası ile nafîle sadakaları kapsayan bir anlama sahiptir. Zekâta, müminlerin Allah'ın emirlerine uymadaki sadâkatlarını gösterdiği için “sadaka” denilmiştir. Çoğulu sadakât'tır. Farz olan zekâtla, vacip olan fitre, miktarları belli olan sadakalardır. Bunların dışında sıkıntı ve zaruret halinde müslüman kardeşinin ihtiyacını giderecek ölçüde yardım etmek anlamındaki sadakanın miktarı, sıkıntıyı giderecek ölçüye göre ortaya çıkar. Yakınlara, yetim ve düşkünlere yapılacak mali yardımı, yoksulun hali belirler. Ölen kimsenin arkasından yapılacak hayır kapsamındaki sadaka bir hadisi şerifte şöyle anlatılır: Hz. Enes (r.a), Resûlullah (s.a.s)'a; “Biz ölülerimize dua ediyor, onlar adına sadaka veriyor ve haccediyoruz. Acaba bunların sevabı onlara ulaşıyor mu?” diye sormuş, Allah elçisi de “*Şüphesiz, onlara ulaşır ve onlar sizden birinizin hediyeye sevindiği gibi ona sevinirler*” şeklinde cevap vermiştir (Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, V, 366). Bazı ibadet ve taatların ölen bir kimse adına yapılması mümkün ve caizdir. Bunların sevabı ölüye ulaşır. Ölü namına verilen sadakalar ise yapılacak hayırların en başında gelir. Hanefilere göre, bağışlanan her çeşit ibadetin sevabı ölülere ulaşır. Ancak ölen kimse namına zekât, adak, hac gibi mali yönü olan ibadetleri ifa etmek mümkün ise de; namaz, oruç gibi ibadetleri onun namına ifa yeterli değildir. Bunların bizzat hayatta iken ifası gerekir. Çünkü bu ibadetler, ferdi, beden ve ruh bakımından olgunlaştırır, olumlu etkileri bizzat bunları yapanların kendilerinde görülür. Başkalarının bunları yapmasıyla asıl yükümlü üzerindeki fayda sağlanmış olmaz.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

حَمَّ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ  
فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ

**“Hâ Mîm. Apaçık olan Kitab’a andolsun ki, biz onu mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz biz insanları uyarmaktayız. Katımızdan bir emirle her hikmetli iş o gecede ayırt edilir.”**

*Duhan 44/1-4.*

Kur’ân’ın bu gecede indirilmesi meselesine âlimler şöyle bir açıklama getirmektedir: Berat Gecesi, Kur’ân-ı Kerim’in levh-i mahfuzdan dünya semasına toptan indirildiği gece- dir. Buna inzal denir. Kadir Gecesi’nde ise Peygamberimiz (s.a.s)’e ilk kez ve parça parça indirilmeye başlanmıştır. Buna da tenzil denir. Berat gecesinin fazileti ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Şaban’ın orta gecesi oldu mu o geceyi namazla ihya ediniz, gündüzünü oruç tutunuz. Çünkü yüce Allah güneş battığında dünya semasına iner ve, ‘Yok mu mağfiret dileyen, ona mağfiret edeyim. Yok mu bir belaya maruz olan, ona afiyet vereyim. Yok mu rızık isteyen, ona rızık vereyim. Yok mu öyle, yok mu böyle olan’ diye tan yeri ağırincaya kadar söyler.” (İbn Mâce I, 444)

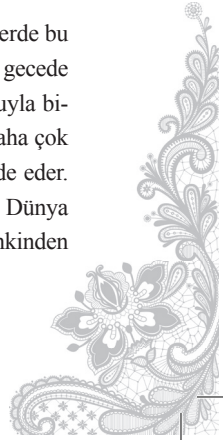
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَنْزِلُ لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا،  
فَيَغْفِرُ لِأَكْثَرِ مِنْ عَدَدِ شَعْرِ غَنَمٍ كَلْبٍ

**“Allah Teâlâ Şaban ayının on beşinci gecesinde dünya semasına iner ve Kelb kabilesinin koyunlarının tüyününün adedinden daha çok sayıda kimseyi affeder.”**

*Tirmizî, Savm 39.*

Şaban ayının on beşinci gecesi Berat Gecesi olarak bilinmekte ve değişik hadislerde bu gecenin önemi hakkında bilgiler verilmektedir. Bu hadiste de Cenâb-ı Allah’ın bu gecede çok sayıda insanı bağışlayacağı belirtilmektedir. Kelb kabilesi koyunlarının çokluğuyla bilinen bir kabiledir. Vadileri dolduracak kadar çok sayıdaki koyunların tüylerinden daha çok kimsenin affedilmesi, bu gecede el açıp af dileyen herkesin bağışlanabileceğini ifade eder. Allah’ın dünya semasına inmesi ise mecâzidir. Zira Allah mekândan münezzehdir. Dünya semasında inmesinden maksat rahmetiyle tecelli etmesi, yapılan duaları her zamankinden daha çok kabul etmesi anlamındadır.



## **BERAT KANDİLİ**

Bu gece Berat Gecesidir. Şaban-ı Şerifin on dördüncü gününü on beşinci gününe bağlayan gecedir. Hadis-i şeriflerde Berat ismi geçmez. Hz. Âişe validemiz (r.a) rivayet ettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: *“Allah Teâlâ Nısf-u Şaban gecesinde dünya semasına tecelli eder ve Kelb kabilesinin koyunlarının tüyününün adedinden daha çok sayıda günahı affeder.”* (Tirmizi, ‘Savm’ 39) Görüldüğü gibi rivayetlerde geçen ifade Şaban ayının yarısı ifadesidir. Kelb kabilesinin koyunlarının misal verilmesi bu kabilenin diğer kabilelerden koyun besleme hususunda daha önde oldukları içindir. Berat kelimesi suçtan kurtulmak, affedilmek manalarına geldiği için hadis-i şerifin manasına göre bu geceye verilmiş bir isimdir. Bu geceye ayrıca Beraet, Mübarek, Sâk (berat, ferman) Rahmet isimleri de verilmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.s) bir kutsî hadiste şöyle buyurmuştur: *“Şaban ayının on beşinci gününü oruçlu geçirin. Gecesinde ise ibadete kalkın. Çünkü o gece güneş batınca Allah Teâlâ keyfiyetini bilemediğimiz bir halde en yakın semaya tecelli ederek fecir doğuncaya kadar: ‘Bağışlanma dileyen yok mu, onu bağışlayayım! Rızık isteyen yok mu, ona rızık vereyim! Musibete uğrayan yok mu, ona afiyet vereyim’ buyurur.”* (Tirmizî, İkametü’s-Salevat’ 191) Yukarıda zikredilen iki hadisin de zayıf olduğu belirtilmiştir. Fakat Ebu Musa El-Eş’ari’nin rivayet ettiği şu hadisin hasen olduğu kaydedilmiştir: *“Allah Teâlâ Şaban ayının yarısı gecesini tecelli eder. Müşrik ve kindar (devamlı Müslümanlara düşmanlık besleyen) kimseler hariç herkesi bağışlar.”* (İbn Mâce, ‘İkametü’s-Salevat’ 190) Duhan Suresinin *“biz onu (Kur’an’ı) mübarek bir gecede indirdik...”* ayetinin bu geceye işaret ettiği ileri sürülmüştür. Bu rivayet ve yorumlar dini bir hüküm koymak yerine her daim bağışlanma talebinde bulunmak için fırsat arayan mümin için bir yol göstermektedir. Neticede her Müslüman bu vakitleri namaz, dua, oruç, zikir olarak değerlendirecek, yaptıklarının bir muhasebesini yapacak, eksiğini, kusurunu görecek ve bağışlanma dileyecektir. Bu gece vesilesiyle dost ve akrabalarını arayıp hal hatır soracak, sıla-i rahip yapacaktır. Belki küskünlükleri, kırgınlıkları gidermek için bir fırsat olacaktır. Camiler müminlerle buluşacaktır. Çocuklarımız bu gecenin heyecanını bizimle yaşayacak ve bir dine mensubiyetin hazzına, bir medeniyete, bir kültüre ait olmanın bilincine varacaklardır. Neticede her türlü çaba Allah rızası için olacak ve herkes bir an da olsa bencil duygulardan uzak kalmanın huzurunu yaşayacaktır.



## AYET-İ KERİME VE MEALİ

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّقُونَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحِرَ  
عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

**“Her canlı ölümü tadacaktır. Ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete sokulursa gerçekten kurtuluşa ermiştir. Dünya hayatı, aldatıcı metadan başka bir şey değildir.”**

Ali İmran 3/185.

Bu ayet de yüce Allah, Uhud Savaşı’nda başlarına birçok sıkıntı gelmiş olan müminleri teselli etmekte ve münafıkları kinamaktadır. Yüce Allah müminlerin şehit olmalarının üzülmeyi, münafıkların sağ kalmalarının da sevinmeyi gerektiren bir durum olmadığını, kim olursa olsun herkesin eceli geldiğinde öleceğini haber vermiştir. Uhud’da şehit olan müminlere mükâfatlarının kıyamet gününde verileceği haber verilmektedir. Dünya geçici olduğu için dünyada alınan karşılıklar da geçici ve aldatıcıdır.

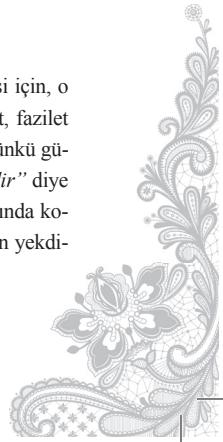
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَرُّوا بِجَنَازَةٍ، فَأَتْنُوا عَلَيْهَا خَيْرًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ  
«وَجَبَتْ» ثُمَّ مَرُّوا بِأُخْرَى فَأَتْنُوا عَلَيْهَا شَرًّا فَقَالَ «وَجَبَتْ» فَقَالَ عُمَرُ  
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَا وَجَبَتْ؟ قَالَ: «هَذَا أَتْنَيْتُمْ عَلَيْهَا خَيْرًا، فَوَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ،  
وَهَذَا أَتْنَيْتُمْ عَلَيْهِ شَرًّا، فَوَجَبَتْ لَهُ النَّارُ، أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ»

*Hiz. Peygamber (s.a.s) ile bazı Sahabilerin yanından bir cenaze geçti. Ashaptan bazıları o cenazeyi hayırla andı. Bunun üzerine Efendimiz “Kesinleşti” buyurdu. Sonra bir cenaze daha geçti. Orada bulunanlar onu da kötülükle andılar. Resül-i Ekrem yine “Kesinleşti” buyurdu. Hz. Ömer “Ne kesinleşti Ya Resülallah?” diye sordu. Efendimiz de şöyle buyurdu: “Şu önce geçen cenazeyi hayırla andınız; bu sebeple onun cennete girmesi kesinleşti. Bu berikini kötülükle andınız; onun da cehenneme girmesi kesinleşti. Çünkü siz (müminler), yeryüzünde Allah’ın şahitlerisiniz.”*

Buharî, Cenâiz 86, Şehâdât 6; Müslim, Cenâiz 60.

Ölümler hakkında yapılan şehadetin, onların ahiretteki durumunun göstergesi sayılabilmesi için, o şehadeti yapanların kimlik ve kişilikleri önem arz eder. Bu hadiste söz konusu olan şehadet, fazilet ehli, doğruluk ve ihlas sahibi kişilerin şehadetidir. Fasık ve günahkârların şehadeti değildir. Çünkü günahkârlar veya dinin doğru bulmadığı fikirlere kapılmış kimseler kendileri gibi olanları “iyidir” diye övebilirler. Bunun bir şehadet değeri yoktur. Öte yandan bir kimseyi kötülükle anan ile hakkında konuşulan arasında düşmanlık olmamalıdır. Herhangi bir sebeple aralarında düşmanlık olanların yekdiğeri hakkında “kötüydü” demesi de makbul bir şehadet değildir.



## **ÖLÜYÜ HAYIRLA YAD ETMEK**

Müminleri kardeş kılan İslam, dünya hayatında yaşamaları arzulan kardeşlik ilişkilerindeki özenin ve duyarlılığın ölüm anında ve ölüm sonrasında da gösterilmesini istemiştir. Cenazeye ilgili emir, tavsiye ve yasaklar, müminin kardeşini hayattayken olduğu gibi ölüm anında ve sonrasında da onu yalnız bırakmaması, sağken gösterdiği saygıyı öldükten sonra da göstermesi gerektiği içindir. Efendimiz (s.a.s), “*Ölülerinizin iyiliklerini anın, onların kötülüklerini zikretmekten kaçının*” buyurmuştur. (Ebu Davut, Edep, 42) Gıybet etmek, arkasından çekiştirmek, kötü ifade ve lakaplar kullanmak nasıl ki dünya hayatında müminin arkasından yapılacak çirkin bir eylemse, ölmüş kardeşinin arkasından yapmak da o derece çirkindir. İnsan adına, insan onurunu zedeleyen, yaralayan, kırıcı olan her ne varsa, ölü yahut diri olması fark etmeksizin yasaklanmıştır. Allah’ın insanı mükerrem bir şekilde yarattığının, insanın hiçliğe mahkûm olmadığını, sadece mekân değiştirdiğinin en büyük delillerinden olan bu tavır, İslam’ın insana bakışını özetleyen de bir tavidir. “*Siz kimi hayırla anarsanız ona cennet, kimi de kötülükle anarsanız ona cehennem vacip olur. Zira sizler yeryüzünde Allah’ın şahitlerisiniz.*” (Müslim, Cenâiz,60) buyuran Efendimiz (s.a.s) aynı anda nasıl bir mesuliyeti kuşandığımızı da göstermektedir. Bir başka hadisinde Efendimiz (s.a.s), “*Ölülere sövmeyin! Çünkü onlar, önceden ahirete göndermiş olduklarının sonuçlarıyla baş başadılar.*” (Buharî, Cenâiz,97) buyurmaktadır. Mümin ölülere sövmek, ayıplarını sayıp dökmek, lanet okumak, onların azap görmelerini istemek, hakaret etmek yasaklanmıştır. Artık o amellerinin sonucuyla baş başa kalmış, işi Allah’ın bağışlamasına ya da cezalandırmasına kalmıştır.

Ölünün arkasından kötü söz kullanmaktan kaçınmak gerektiği gibi Rabbinin ona hayırlar vermesi için dua etmeli, sevabının kendisine ulaşacağı ümidiyle hayır hasenatta bulunmalı ve sadaka verilmelidir. Ayrıca arkalarından, yapınca memnun ve mutlu olacakları bilinen her türlü hasen amelle de hayırlı bir şekilde yad edilmelidir. Müminlerin dünya hayatına veda eden kardeşlerini her zaman hatırlaması, hayırla anması, ona olan hürmetin, vefakârlığın ve samimiyetin bir göstergesidir.

Hayatlarında günahkâr ve hatta kâfir de olsalar, imansız olarak öldükleri kesin olarak bilinmediği sürece ölülere sövmek yasaktır. Çünkü günahkârın ve kâfirin son nefesinde imanla ölmüş olma ihtimali vardır. Ancak küfür üzere öldüğü kesin olan kimselerin kötü hal ve vasıfları insanları bu hallerden korumak, ibret alınmasını sağlamak ve uyarmak için anlatılabilir.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ  
أَنْ نَبْرَاهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

**“Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde uğradığınız hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta (Levh-i Mahfuz’da) yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah’a göre kolaydır.”**

*Hadid 57/22.*

Bu ayette insanın hayata bakışını belirlemede çok önemli bir gerçeğe ve bunun hikmetine değinilmektedir: “Olan ve olacak her şey Allah’ın ezeli ilminde kayıtlıdır”. Bunu böylece bilen ve kabul eden insan kaçırıldığı fırsatlara hayıflanarak veya Allah’ın kendisine verdiği imkânların sarhoşluğuna kapılarak ömrünü tüketmez. Çünkü bunların ikisi de olmuş bitmiştir. Bu bir musibete kendisinin bundaki payını düşünüp sonuç çıkarmalı ve bu sonucun gelecekteki davranışlarına ışık tutmasını sağlamalıdır. Şayet bu bir nimetse asıl kaynağının kendi bilgi, beceri ve çabası değil yüce Allah olduğunu dikkate alıp övünme ve böbürlenmesi için bir sebep bulunmadığı, bilakis bu nimetin kendisine sorumluluk getirdiği bilinci içinde hareket etmelidir. Buna karşılık insanın asıl yükümlülüğü kaçınılanlar ve elde edilenlerden sonrasında, yani olacaklar ve olması gerekenler sınırında başlamaktadır. Çünkü onun yükümlülüğü, yapılması irade ve tercihinin bırakılan davranışlarla ilgilidir.

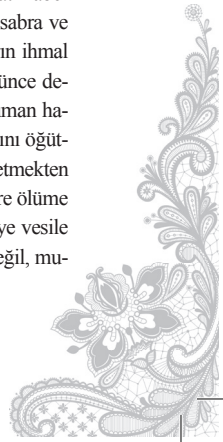
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا مِنَ النَّاسِ مُسْلِمٍ يَمُوتُ لَهُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَالِدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْتَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ  
اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ

**“Henüz ergenlik çağına ulaşmamış üç çocuğu ölen her müslümanı Allah, çocuklara olan rahmet ve şefkati sebebiyle cennete koyar.”**

*Buharî, Cenâiz 6, 91; Müslim, Birr 153.*

Çocuğunu kaybetmiş anne ve babaların üzüntüleri hiç kuşkusuz pek derin olur. İşte böylesi bir imtihanla bir veya birkaç defa karşılaşmış müslüman anne ve babaları teselli etmek, gerçekleri onlara duyurmakla olur. Çocukları ölmüş anne ve babaları teselli eden bu hadiste evlat acısına dayanmasını bilenlerin mükâfâtı haber verilmiş, bu acıya dayanmadığı için, intiharı düşünebilecek anne babalar uyarılmış, böylece onlar sabra ve dolayısıyla cennete çağırılmışlardır. Böylesine büyük müjde veren bu teselli cümlelerinin, çocukların ihmal edilerek çocuk ölümlerinin artmasına sebebiyet verebileceği akla gelebilir. Bu, asla isabetli bir düşünce değildir. Hz. Peygamber’in çocukların bakım ve terbiyesine ait tavsiyelerde bulunması ve hatta müslüman hanımlardan çocuklarını öldürmeyeceklerine dair aldığı söz, çocuk düşürmeyi nehyeden ve nüfus artışı öğütleyen hadisler hatırlanınca burada, herhangi bir sebeple çocukları ölmüş olan anne ve babaları teselli etmekten başka bir amaç olmadığı anlaşılacaktır. “Ahirette şefaathim olsun” diye kimse çocuğunu göz göre göre ölüme terk etmez. Aksine, ölmüş olan çocuğunun acısına, ancak ahirette kendisine siper ve cennete girmeye vesile olacağı düşüncesiyle dayanma gücü bulur. Bu hadisler, müslümanlara, çocuklara kayıtsız kalmayı değil, musibet günlerinde ayakta kalabilmek için gerekli olan sabrı ve dayanma gücünü telkin etmektedir.



## **HAYIR BİLDİĞİMİZDE ŞER, ŞER BİLDİĞİMİZDE HAYIR VARDIR**

Rabbimiz Bakara Suresi'nin 216. ayetinde şöyle buyuruyor: “*Savaş, hoşunuza gitmediği halde, size farz kılındı. Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz.*” Bu hayat bazen hoşumuza gitmeyecek şeyleri bile gündemimize getirir. Biz dünya gözüyle, akli melekemizle olayları değerlendirir, iyi veya kötü olduğu hükmüne varırız. Bizim kararımız ve bilgimiz, zamanımız ve kabiliyetimizle sınırlıdır. Bütün kâinatı yed-i kudretinde tutan Allah Teâlâ'nın iradesi tam ve yerinde tecelli eder. İlahi iradenin bize yaşattığı olaylar bizim ölçülerimize denk düşmeyebilir. Rabbimiz hikmeti ilahiyesini kullarına beyan etmek için bazı misaller zikreder. Bunlardan Kehf Suresi'nde geçen üç kıssa şöyledir: Hz. Musa bazı yorumlara göre Hızır olduğu da söylenen bilge kişi ile beraber yolculuk yapmak ister. Bilge zata Allah katında bir bilgi verilmiştir. Hz. Musa'nın beraber yolculuk yapma teklifini hiçbir şekilde soru sormamak üzere kabul eder. Bir müddet yol aldıktan sonra bir gemiye binerler. Denizin ortasında bilge gemiyi deler. Hz. Musa: ‘Sen batırmak için mi gemiyi deliyorsun’ deyince bilge, ‘ben sana sabredemezsin demedim mi?’ der. Hz. Musa özür beyan eder ve yolculuğa devam ederler. Bir erkek çocuğa rastlarlar bilge kişi çocuğu öldürür. Hz. Musa: ‘Suçsuz bir canı öldürdün’ der. Bilge kişi tekrar ona verdiği sözü hatırlatır. Bir şehre varırlar onlardan yiyecek isterler. Şehir halkı onlara yiyecek vermez. Şehirde yıkılmak üzere olan bir duvar görürler. Hz. Musa'nın beraber yolculuk ettiği bilge kişi duvarı doğrultur, tamir eder. Hz. Musa: ‘Bu yaptıklarına karşılık bizim ihtiyacımız olan yiyecek isteyebilirdin’ der. Bilge kişi: ‘Artık buradan ayrılmamız gerekir der’ ve olayların sebebini şöyle açıklar: ‘Gemiyi delerek kusurlu hale getirdim zira ileride zorba bir hükümdar vardı gemilere el koyuyordu. Böylece gemiyi gasptan kurtardım. Çocuk asi bir kimse olacaktı. Allah ana-babasına hayırlı salih bir evlat verecektir. Duvar iki yetime ait idi. İstedim ki, onlar büyüyene kadar duvar sağlam kalsın ve altındaki defneyi alsınlar. İşte bu sabredemediğin olayların içyüzüdür’ der. Hikmet ehli şöyle der:

*Hak şerleri hayr eyler, zannetme ki gayr eyler*

*Arif anı seyreyler, Mevla görelim neyler, neylerse güzel eyler*

*Deme şu niçin şöyle, yerincedir o öyle*

*Bak sonuna seyreyle, Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler*

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ  
كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ  
وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

**“Şüphesiz Allah’a karşı gelmekten sakınanlar, Rablerinin kendilerine verdiği şeyleri alarak cennetlerde ve pınar başlarında bulunurlar. Şüphesiz onlar bundan önce iyilik yapan kimselerdi. Geceleri pek az uyurlardı. Seherlerde bağışlama dilerlerdi.”**

Zariyat 51/15-18.

Ayette takva sahiplerinin ahirette erişecekleri mutlulukların kısa tasvirine yer verilmekte ve onların bu güzelliklere layık görülmelerinde etkili olan bazı özelliklerine değinilmektedir. Bu özellikler, ahirette Allah Teâlâ'nın kendilerine bahşedeceği mükâfat ve nimetlerden memnun ve mutlu olmaları; kulluk şuurunu açık tutma ve vakitlerini olabildiğince tefekkür ve ibadete değerlendirme gayreti içinde olmalarıdır.

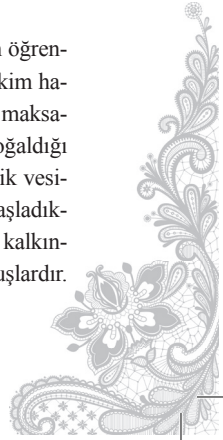
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

«اللَّهُمَّ بَارِكْ لِأُمَّتِي فِي بُكُورِهَا». وَكَانَ إِذَا بَعَثَ سَرِيَّةً أَوْ جَيْشًا بَعَثَهُمْ  
مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ «وَكَانَ صَخْرٌ رَجُلًا تَاجِرًا، وَكَانَ يَبْعَثُ تِجَارَتَهُ مِنْ  
أَوَّلِ النَّهَارِ فَأَثْرَى وَكَثُرَ مَالُهُ»

*Efendimiz “Allah’ım! Ümmetimin erkenciliğini bereketli kıl” diye dua etmiştir. Hadisin râvisi (Sahr) diyor ki; Peygamber (s.a.s), seriyeye veya ordu gönderdiği zaman, sabahleyin erkenden gönderirdi. Tüccardan olan Sahr da, ticaret mal ve kervanlarını sabah erkenden yola çıkarırdı. Bu sebeple malı çoğaldı, zengin oldu.*

*Ebû Davud, Cihad 78; Tirmizî, Büyü’ 6.*

Erken davranmanın övülmesi sadece sefere çıkmakla ilgili olmayıp aynı zamanda ilim öğrenmek, ticaret ve yolculuk gibi her türlü faaliyet için de geçerlidir ve berekete vesiledir. Nitekim hadisin râvisi Sahr’ın tüccar olduğu, Hz. Peygamber’in bu duasının bereketine kavuşmak maksadıyla ticaret mal ve kervanlarını erken saatlerde yola çıkardığı, bu sebeple de servetinin çoğaldığı belirtilmektedir. O, bu hareketiyle ve ulaştığı sonuçla sünnete uymanın bereket ve zenginlik vesilesi olduğunu ispat etmiştir. Bereketsizlikten yakınanların günlük mesailerine ne zaman başladıklarına dikkat etmeleri gerekir. Atalarımız da “erken kalkan yol alır” diyerek kazanmanın ve kalkınmanın en temel gereklerinden birinin erkencilik olduğuna işaret eden tavsiyelerde bulunmuşlardır.



## **SABAHIN BEREKETİ**

Bereket olağandan, alışıldandan çok olma durumu, bol verim, bolluk, gürlük gibi anlamalara gelir. Sabah vakti günün ve gündüzün başlangıcı, gün ağarmasından sonraki kısa zaman olarak tanımlanır. Müslüman zihinlerin daha alışkın olduğu seher vakti ise sabahın gün doğmadan önceki anıdır. Bereketin ilk beslendiği kaynak zamandır. Zamanın bereketi hayatın tüm alanlarına siner ve insan için manevi bir kaynak olur. Bereketin asıl vakti güneş doğmadan önceki andır. Kadim kelimelerimizden olan “Bereket sabah başlar” ifadesi sadece müslümanlara mahsus bir alışkanlığı değil, fitrata uygunluk açısından tüm varlığı kuşatır. “*O sabahı yarıp çıkarandır. Geceyi bir sükûn (dinlenme), güneş ve ayı bir hesap (ile) kaldı. Bu, üstün ve güçlü olan, bilen Allah'ın takdiridir.*” (En'am, 6/96) ayeti, derin varlık şuuruna erişin, sükûnetle hayata bakışın ve gayret anahtarının açacağı kapıyı sabah vakti olarak tanımlar. “*De ki: Sabahın Rabbine sığınırım.*” (Felak, 113/1) ayetiyle de her yeni başlangıcı sabahlarda, aydınlıkta ve aydınlığın Rabbini hatırdada tutmada, O'nu zikretmede, hamd etmede bulur.

Sabah vakti -seheri de içine alacak şekilde- rızıkların taksim edildiği, duaların kabul edildiği, rahmet ve bereketin en yoğun olduğu, önemli bir zaman dilimidir.

Yüce Allah, tüm varlığı ve kâinatı, bir sistem, hesap ve düzen içinde yaratmıştır. Sünnetullah gereği geceyi dinlenme, gündüzü çalışma vakti olarak tayin etmiş, insanların biyolojik yapısını da bu sisteme uygun şekilde yaratmıştır. Günün ilk saatleri olan sabahı uykuda geçirerek yaradılışa aykırı davrandığımızda sistemi bozup problemler üretmeye başlarız. Erken kalkıp günün en başından yaşamak hem daha zinde olmamızı sağlar hem de verimli çalışarak gün içinde yapılacak işlerin birçoğunu, henüz gün yarılanmadan bitirmemize vesile olur. “*Yemin olsun ki aydınlandığı zaman, sabaha.*” (Tekvir, 81/18) Erken kalkmak, “nefes alan sabahı” yakalamak, güneşin doğuşuna şahit olmak, kuş seslerinin, hışırdayan ağaçların, içe çekilen havanın, göğün mavisinin zikrine eşlik etmek demektir. Bu dirilik ile güne başlamak, tatlı bir heyecanı, bitimsiz bir şükrü, capcanlı bir şevki yaşatır. “*Biz sevdiğimiz âşık olduk sevdiğimiz maşuk olduk/Her dem yeni dirilikte sizden kim usanması*” dedirtir. Bu hal üzere yaşamayı alışkanlık haline getirenler, genç ve dinç kalır, huzur ve bereket hanelerine hükümler olur.

“Bereket hayatın her lahzasına sinmiş ilahi bir teyittir.” İnsan bu bereketi kaçırmamak için üzerine titremeli, sabahın erken saatlerini bereketin kaynağı bilmelidir. Nitekim Efendimiz (s.a.s) bu bereket kaynağının ümmetine hayırlı olması için dua ederek müminleri şerefleştirmiştir. (Ebu Davut, Cihad, 78) Biz de her sabahı yeni bir başlangıç sayıp bu başlangıca ibadetin özü; dua, zikir ve tefekkürü, yeni başlangıçların kapısı tevbeyle şahit kılmalıyız.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ إِيْلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا  
الْبَيْتِ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ

**“Kureyş’in erdiği güvenlik ve kolaylıklar için, kış ve yaz seferlerinde kendilerine sağlanan güvenlik ve kolaylıklar için, Onlar bu Kâbe’nin Rabbine kulluk etsinler. Öyle bir Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emin kalmıştır.”**

*Kureyş 106/1-4.*

Kabile hayatı yaşayan Arap yarımadası devlet otoritesinden yoksun olduğu için burada genel bir güvensizlik bulunduğu halde Mekke Hz. İbrahim zamanından beri Allah tarafından saygınlığı çiğnenmeyen (harem) bölge olarak insanlığa duyurulmuş, bu sayede Mekke halkı dış saldırılardan korunmuştur. Nitekim bir ayet-i kerimede, “Görmezler mi ki, çevrelerindeki insanlar durmadan yerinden koparılıp götürülürken biz (Mekke’yi) güvenli, dokunulmaz belde yapmışızdır?” (Ankebut, 29/67) buyurularak bu nimetler hatırlatılmaktadır. Ayrıca başka bölgelerde üretilen sebze, meyve ve diğer gıda maddeleri Hz. İbrahim’in duası bereketiyle (İbrahim 14/37), bir ticaret merkezi haline gelmiş olan Mekke’ye getirilip satılır, böylece yöre halkının ihtiyacı karşılanırdı. Surede Kureyş’ten bütün bu nimetlerin şükürünü yerine getirmek için Allah’a kulluk etmeleri istenmiştir.

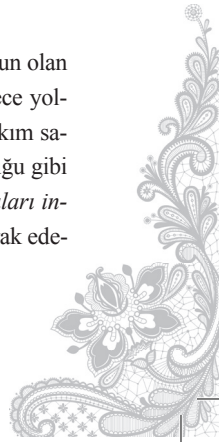
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي الْوَحْدَةِ مَا أَعْلَمُ، مَا سَارَ رَاكِبٌ بِلَيْلٍ وَحْدَهُ

**“Eğer insanlar; yalnız başına yolculuk yapmakta ne türlü sakıncalar olduğunu benim kadar bilselerdi, hiçbir binek sahibi (yolcu) gece yolculuğuna yalnız çıkmazdı.”**

*Buharî, Cihâd 135.*

Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmetine her konuda yol göstermiş ve onlara en uygun olan tavır ve davranışlar için örnek olmuştur . Tek başına yolculuğa çıkmak özellikle gece yolculuğu yapmak dün olduğu kadar bugün de dini-dünyevi, sosyal ve psikolojik birtakım sakıncalar taşımaktadır. Bu sakıncalardan insanların bildikleri ve tecrübe ettikleri olduğu gibi bilmedikleri de vardır. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz, “Benim bildiğim sakıncaları insanlar bilmiş olsalardı” buyurmak suretiyle kendisinin bildiği ve fakat insanların idrak edemedikleri birtakım mahzurların bulunduğuna işaret etmiştir.



## **KUREYŞ SURESİ**

Bu mübarek sure, Yüce Allah'ın Mekke halkına verdiği büyük nimetlerden bahseder. Onlar yaz ve kış mevsimlerinde ticaret yaparlardı. Yüce Allah Kureyş'e iki büyük nimet ihsan etmiştir. Bunlar emniyet ve istikrar ile zenginlik ve bolluktur.

Birinci ve ikinci ayette, kışın Yemen'e yazın Suriye'ye yapmaya alıştıkları ticaret yolculuğunu Kureyş'e kolaylaştırdığı için Allah'a ibadet etmeleri istenmiştir. Allah onları yaz kış yolculuğuna alıştırdı. Ticaret için gidip gelirler. Yiyecek ve giyecek alırlar, kazanç sağlarlar. Bu yolculukta onlar huzur ve güven içinde olurlar. Hiç kimse onlara kötülük yapmaz. Geçtikleri yerlerde insanlar onlar hakkında şöyle derler: 'Bunlar Haremin sakinleridir. Bunlar Allah'ın dostlarıdır. Kâbe'nin idaresini elinde bulunduranlardır. Bunlara eziyet ve zulüm etmeyin. Yüce Allah Fil ordusunu helak edip tuzaklarını başlarına çevirince Mekke halkının kalplerdeki tesiri daha da arttı, emir ve krallar onlara daha çok saygı gösterdiler.' Bu sayede Kureyşlilerin menfaatleri ve ticaretleri daha da çoğaldı. Bu nedenle Allah Teâlâ Kureyş'e verdiği nimetleri hatırlattı ki, Allah'ı birlesinler ve O'na şükretsinler. Ticaret, bolluk, bereket, ekonomik rahatlık, bu imkânları sağlayan Allah'a karşı görevlerden insanı alıkoymamalıdır. İktisadi faaliyetler insan zekâsı, becerisi ve çalışması ile gerçekleşir. İşlerin yolunda gitmesi insanı gaflete düşürebilir. Bu alandaki başarıyı kendinden vehmedebilir. Bu da nimetleri bahşeden Yüce Allah'a karşı insanı nankörlüğe sevk edebilir. Bu nedenle Rabbimiz bu başarının ve rahatlığın bir ikram olduğunu ve nimeti verene minnet duygusuyla kulluk yapılması gerektiğini bildiriyor.

Üçüncü ayette, "bu Beyt-i Atik yani Kâbe'nin sahibine kulluk etsinler" diye buyurulmaktadır. Beytullah sayesinde kavuştukları bu rahatlık ve huzurdan dolayı şükretsinler. Ziraatı olmayan bir beldede yaşıyorlardı.

Dördüncü ayette belirtildiği üzere, ibadet edecekleri ilah öyle bir ilahtır ki, şiddetli açlıktan kurtarıp onları doyurmuş ve şiddetli korkudan onları kurtarıp güvene kavuşturmuştur. Onlar Hz. İbrahim'in (a.s) "*Ey Rabbim! Bu şehri güvenilir bir şehir yap*" (Bakara, 2/126) duasına mazhar olmuş bir beldenin bereketinden faydalanıyorlardı.

Mümin sadece başı sıkıştığında, zorluklarla karşılaştığında Rabbine niyaz etmeyi hatırlamamalıdır. Güven içinde yaşadığında da içinde bulunduğu nimetlerin kıymetini bilmelidir. Çünkü nimeti bahşeden alma kudretine de sahiptir.



## AYET-İ KERİME VE MEALİ

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا  
حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا  
يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا

**“Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.”**

Nisa 4/58.

Tarih boyunca insanların huzur ve mutlulukları iki sebeple kazanılmış veya kaybedilmiştir: Emanet ve adalet. Emanetler ehline verildiği ve adaletle riayet edildiği müddetçe cemiyette huzur ve saadet bulunmuş, hıyanetler ve haksızlıklar ise huzursuzlukların, kavgaların, savaşların, servet ve neslin helâk olmasının baş sebepleri arasında yer almıştır. Emanet, korunması istenen maddi ve manevi değerdir. Kişinin kullanıp sahibine iade etmek üzere aldığı eşya emanet olduğu gibi devletin hizmet makamları da emanettir; ilim, din, anlaşma ve sözleşmeler, komşuluk hakları... birer emanettir. Bütün bunlar korunacak, muhatap ve ilgililerine teslim edilecek, ne maksatla verilmiş ise ona uygun olarak kullanılacaktır.

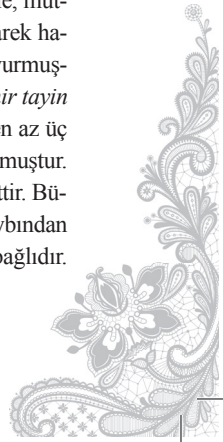
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِذَا خَرَجَ ثَلَاثَةٌ فِي سَفَرٍ فَلْيُؤَمِّرُوا أَحَدَهُمْ

**“Üç kişi yolculuğa çıkarlarsa, aralarından birini başkan seçsinler!”**

Ebü Davud, Cihâd 80.

Güzel dinimiz gönül yurdunda şirki, küfrü ve nifakı istemediği gibi toplum hayatında da başıbozukluğu, disiplinsizliği, kargaşayı, fitne ve anarşiyi asla arzu etmez. Dinimize göre düzen ve intizam, en küçük toplum birimine kadar her yerde önemlidir. Bu sebeple Sevgili Peygamberimiz, yolculuk yapmakta olan üç kişilik, küçük ve geçici bir toplulukta bile, mutlaka sorumlu birinin, bir yöneticinin belirlenmesini tavsiye etmiştir. Kendisi de mübarek hayatlarında bu hususa büyük bir itina göstermiştir. Bir hadis-i şeriflerinde de şöyle buyurmuştur: *“Dünyanın ücra bir köşesinde de olsa, üç kişinin, içlerinden birini kendilerine emir tayin etmeden yaşamaları doğru olmaz”* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 177). Cemaatin en az üç kişiden meydana gelmesi sebebiyle, hadiste *“üç kişi yolculuğa çıkarlarsa...”* buyurulmuştur. İki kişi de olsa, yapılacak iş birinin emir-komuta sorumluluğunu üstlenmesinden ibarettir. Büyük-küçük bütün toplum ve toplulukların ihtilaftan, çekişmekten, zaman ve güç kaybından kurtulup birlikte ve süratle hareket edebilmesi sorumlu bir yöneticiye sahip olmaya bağlıdır.



## **EMANETİ EHLİNE VERMEK**

Sözlükte “güvenmek, korku ve endişeden emin olmak” manasına gelen emanet, hıyanet kelimesinin karşıt anlamlısı olarak kullanılmaktadır. Emanet kelimesi terim olarak ise, “bir kimseye koruması için bırakılan mal ve eşya” şeklinde tarif edilmektedir. Fakat bu anlamın yanında insanın sahip olduğu ve kendisine geçici olarak verilmiş bulunan rûhi, bedeni, mali imkânları da kapsadığı belirtilmektedir. Tefsir kitapları, “*Şüphesiz ki Allah, size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emrediyor.* (Nisâ, 4/58) ayetinin, yöneticiler, hâkimler hakkında indiğini ifade eder. Her işin başına ehlini getirmek her şeyden önce İslami bir sorumluluktur. Millet yapısında en büyük emanet, milleti idare edenleri seçerken işi ehline vermektir. Bu, devlet başkanından mahalle bekçisine varıncaya kadar idari sistemin her kademesinde geçerli ve tazeliğini hiçbir devirde kaybetmeyen ilahi bir emirdir. Temel hakların korunması bu hususta gösterilecek titizlikle orantılıdır. İslam kendine sahip olamayan, ruhuyla bedeni, dünyasıyla ahireti, işiyle ibadeti arasında denge kuramayan; hayatı sadece yeme, içme, eğlenme ve para kazanma çerçevesinde düşünen kişilerin başa geçmesine, idari işlerin ağırlığını yüklenmesine cevaz vermez. Efendimiz (s.a.s), kendi idareciliği döneminde rasgele kişileri işbaşına getirmemiş, işbaşına getireceği kişilerde, takvayla birlikte liyakat ve ehliyet aramıştır. Nitekim Hz. Ömer “*Müslümanların başında bulunan kişi, dostluk veya akrabalık hatırına bir adamı bir işin başına getirirse Allah’a, Resûlüne ve müslümanlara hıyanet etmiş olur*” der. (*Mehâsinü’l-Te’vil*, V, 1334)

İki kişi, Hz. Peygamber (s.a.s)’e gelip kendilerini emir tayin etmelerini rica edince, “*Biz, işimizi isteyene ve makam düşkününe vermeyiz.*” (*Buharî, Ahkâm, 1*) buyurmuş; kendisinden valilik isteyen Ebu Zer Gıfarî’ye de şöyle demiştir: “*Ebu Zer, sen zayıfsın, o makam bir emanettir. Sonu da kıyamet gününde bir perişanlık ve pişmanlıktır. Yalnız hak ederek alan ve üzerine düşeni de yerine getiren müstesnadır.*” (*Müslim, İmaret 16*)

Bir toplumdaki haksızlıkların ve zulmün önlenbilmesi, toplumumuzda huzur ve barışın sağlanması için İslam’ın çok önem verdiği *emanetlerin ehline verilmesi* prensibinin uygulanması zaruri bir durumdur. Temiz toplum projelerinin dile getirildiği zamanlar, İslam’ın bu prensiplerinin uygulanmasıyla meydana gelir.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ

**“Hayvanları da yarattı. Onlarda sizin için bir ısınma ve birçok faydalar vardır. Hem de onlardan yersiniz.”**

*Nahl 16/5.*

Ayette Allah'ın varlığının, birliğinin ve yaratıcı kudretinin bazı delilleri gösterilmekte, insanın yararlanmakta olduğu ilahi lütuf ve nimetler hatırlatılmakta, nimetin sahibini tanıyıp O'na şükretmek gerektiği uyarısında bulunmaktadır. Tüylerinden, sütlerinden ve etlerinden istifade edilmek üzere yaratıldığı bildirilen ve *en'âm* kelimesiyle ifade edilen koyun, keçi, sığır ve deve gibi hayvanların birer ibret olduğu belirtilmiştir.

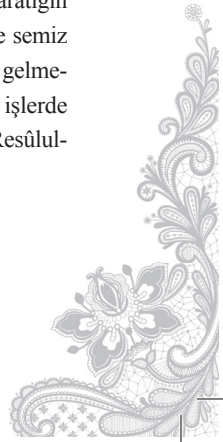
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِبَعِيرٍ قَدْ لَحِقَ ظَهْرُهُ بِبَطْنِهِ،  
فَقَالَ: اتَّقُوا اللَّهَ فِي هَذِهِ الْبَهَائِمِ الْمُعْجَمَةِ، فَارْكَبُوهَا صَالِحَةً،  
وَكُلُّوهَا صَالِحَةً

*Resûlullah (s.a.s) karnı sırtına yapışmış (böğürleri göçmüş) bir devenin yanından geçti ve: “Konuşamayan bu hayvanlar hakkında Allah'tan korkun! Besili olarak binin, besili olarak kesip yiyin!” buyurdu.*

*Ebû Davud, Cihad 44*

Peygamber Efendimiz çevreye karşı duyarlı, şefkatli ve merhametli idi. Her yaratığın hakkına riayet edilmesini isterdi. Evlerde beslenen hayvanlara iyi bakmak, besili ve semiz olmalarına özen göstermek gerekir. Binmeye ya da kesilip yenmeye elverişli hale gelmeden hayvanlardan yararlanmaya kalkmamalıdır. Hayvanları güçlerinin yetmediği işlerde kullanarak onları bitkin bir hale getirmek, aç susuz bırakmak Allah'ın gazabını, Resûlullah'ın azarını gerektirir.



## **MERHAMET**

Ebu Hüreyre (r.a)'nin rivayet ettiğine göre Allah Resûlü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: *“Allah merhameti yüz parçaya ayırdı, doksan dokuz parçasını yanında tuttu, bir parçasını ise yeryüzüne indirdi. İşte bu parça (rahmet) sayesinde bütün mahluklar birbirlerine merhametli davranırlar. Hatta kısrak (yavrusunu emzirirken) basıp da ona zarar verme korkusuyla ayağını (bu rahmetin eseri ile) kaldırır.”* (Buharî, ‘Edeb’ 19) İnsandan vahşi hayvana kadar bütün canlılar bu merhamet sayesinde nesillerini devam ettirirler. Merhamet, acıma duygusu ve bu duygunun etkisiyle yapılan iyilik ve lütuf manalarına gelir. Yüce Allah kullarına merhametle muamele eder. Hatalarını bağışlar. Kendi haline bırakmaz, yol göstermek için kitap gönderir, peygamber görevlendirir. Merhamet cennet mükâfatına kavuşacak müminlerin vasfıdır. Ayet-i kerimede şöyle buyruluyor: *“Sonra da iman edenlerden olup birbirine sabrı tavsiye edenlerden, birbirine merhameti tavsiye edenlerden olanlar var ya, işte onlar Ahiret mutluluğuna erenlerdir.”* (Beled, 90/17,18) Anne-baba evladını merhametle büyütür. Salih evlat anne babasına merhamet katanlarını gerer. Eşler merhametle yuvalarını kurarlar. Müminler ayette belirtildiği gibi birbirlerine merhameti tavsiye ederler. İslam’ın öngördüğü hayat, merhamet üzere devam eder. Merhamet, ekildikçe ürün veren bereketli bir tohum gibidir. Merhamet göstermek merhameti kazandırır. Sevgili peygamberimizin (s.a.s) şöyle buyurduğu rivayet edilir: *“Merhametliler (var ya)...Rahman olan Allah işte onlara merhamet eder. Siz yeryüzündekilere merhamet edin ki gökyüzündeki(ler) size merhamet etsin.”* (Ebu Davud, ‘Edeb’ 58) Başka bir hadiste ise: *“İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez”* buyrulmuştur. Merhamet ibadetin hazzını yaşamamanın duygusudur. Zira cehennem korkusuyla ibadet etmenin duygusu başkadır, sevgiyi kazanmanın gayesi başkadır. Kulluk sevgi temelinde yapılırsa mükâfat ikinci planda kalır. Yunus ne güzel söyler:

*Cennet cennet dedikleri / Birkaç köşkle birkaç huri  
İsteyene ver onları / Bana seni gerek seni*

Merhamet başarılı, zeki ve ahlaklı nesil yetiştirmenin gıdasıdır. Merhamet göstermeyen ve merhamet görmeyen canlıların ruh sağlıklarında sorunlar oluşur. Hayata uyum sağlamak zorluk yaşarlar. İnsanı hayata bağlayan da Rabbine bağlayan da merhamettir. Bu hayat iksirini, ne gönlümüzden ne de çevremizden esirgemeyelim.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ

**“Bu nimetleri hizmetimize veren Allah’ın şanı yücedir. Bunlara bizim gücümüz yetmezdi. Şüphesiz biz Rabbimize döneceğiz.”**

Zuhruf 43/12-13.

Hayvanlardan binme, yük taşıma, bekçilik, tarla ve harman sürme gibi işlerde yararlanabilmek için onların ehlileşme kabiliyetlerinin olması şarttır. Eğer yüce yaratıcı hayvanlara bu kabiliyeti vermeseydi, zikredilen hizmetlerinden istifade etmek mümkün olmazdı. Var etti ki, sırtlarına binersiniz, üzerine yerleştiğinizde Rabbinizin nimetini hatırlayınız ve şöyle diyebilirsiniz: “Bunu bize boyun eğdiren Allah noksanlardan münezzehtir, yoksa biz buna güç yetiremezdik! Ve biz kuşkusuz Rabbimize geri döneceğiz.”

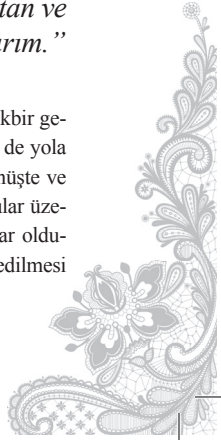
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا اسْتَوَىٰ عَلَىٰ بَعِيرِهِ خَارِجًا إِلَىٰ سَفَرٍ، كَبَّرَ ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ: «{سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ} اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَىٰ وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَىٰ، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ»

Resûlullah (s.a.s) yolculuğa çıkarken hayvanı üzerine binip iyice yerleşince üç kere tekbir getirir sonra da şöyle dua ederdi: “Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz; yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz. Ey Allah’ım! Biz, bu yolculuğumuzda senden iyilik ve takva, bir de hoşnut olacağım ameller işlemeyi nasip etmeni dileriz. Ey Allah’ım! Bu yolculuğumuzu kolay kıl ve uzağını yakın et! Ey Allah’ım! Seferde yardımcı, geride çoluk çocuğu koruyucu sensin. Ey Allah’ım! Yolculuğun zorluklarından, üzücü şeylerle karşılaşmaktan ve dönüşte malımızda, çoluk çocuğumuzda kötü haller görmekten sana sığınırım.”

Müslim, Hac 425.

Her konuda örnek ve önderimiz olan Sevgili Peygamberimiz, bineğine bindikten sonra üç kere tekbir getirir sonra da yukarıda metin ve mealini verdiğimiz Zuhruf süresi 12-13. ayetlerini okurdu. Peşinden de yola çıkmak üzere olan kimsenin iç dünyasında meydana gelen duygulara tercüman olarak yol boyu, dönüşte ve geride kalanlar konusunda isteklerini sıralardı. Resûl-i Ekrem Efendimizin burada dile getirdiği konular üzerinde biraz düşünecek olursak, onların yolculuğa çıkan herkesin paylaştığı ortak düşünceler, kaygılar olduğunu görürüz. Yolculuk anında meydana gelebilecek olan kaygı ve düşünce durumlarında nasıl dua edilmesi ve Allah Teâlâ’dan neler istenmesi gerektiğini bu hadisten öğrenmekteyiz.



## SEFER DUALARI

Allah Resûlü (s.a.s) hayatın hiçbir alanını Allah'tan bağımsız bir varlık alanı olarak görmemiş, ilahi rabitayla, hayatın görünen ve görünmeyen tehlikelerinden Rabbine sığınmıştır. Duayı bir niyazdan, istekten, talepten öte yaşam tarzı haline getiren Resûlullah (s.a.s), hayatın her alanında olduğu gibi yolculuğa çıkarken, bir vasıtaya binerken ve inerken, yolculuk esnasında, gideceği yere vardığında yaptığı dualarla müminlere örnek olmuştur. Resûlullah (s.a.s.) yolculuklarında şöyle dualar ederdi:

*“Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik. Biz elbette Rabbimize döneceğiz.”* (Zuhruf, 43/13-14)

*“Allah'ım bu yolculuğumuzda bize iyilik ve takva vermeni, hoşnut olacağın işler yapmamızı nasip etmeni dileriz. Allah'ım yolculuğumuzu kolaylaştır, uzağı yakınlaştır! Allah'ım seyahatimizde bizim sahibimiz, gerideki ailemizin ve malımızın vekili de sensin! Allah'ım yolculuğun yorgunluk ve sıkıntısından, üzüntülü görünüşten, aile ve malımızın kötü hallere düşmesinden sana sığınırım.”* (Ebu Davud, Cihad, 75)

*“Allah'ım! Yolculuğun meşakkatinden, döndükten sonra kötü şeylerle karşılaşmaktan, gördüğümden geri kalmaktan ve mazlumun bedduasını almaktan sana sığınırım.”* (el-Ezkar, s., 333)

*“Ey yeryüzü! Benim de senin de Rabbin Allah'tır. Senin şerrinden, senin içindekilerin şerrinden, sende yaratılanların şerrinden ve üzerinde dolaşıp duranların şerrinden Allah'a sığınırım... Burada yaşayanların, doğuran ve doğanların şerrinden Allah'a sığınırım.”* (Ebu Davud, Cihad, 75)

*“Biz yolculuktan dönen, tevbe eden, kulluk yapan ve Rabbimiz'e hamd eden kişileriz.”* (Ebu Davud, Cihad, 72)

*“Allah'ım! Yolculukta arkadaşımız, ailemizde vekilimiz sensin. Allah'ım, yolculuğun şiddetinden, dönüşte üzülmekten, düzenden sonra istikrarsızlıktan, mazlumun bedduasından, ailede ve malda kötü bir manzara ile karşılaşmaktan sana sığınırım”* (el-Ezkar, s., 333)

*“Yaratıklarının şerrinden Allah'ın eksiksiz kelimelerine sığınırım.”* (Müslim, Zikir, 54-55)

*“(Bindiğimiz bu vâsitanın) gitmesi de durması da Allah'ın ismiyledir. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.”* (Hûd, 11/41)

Tüm bu dualarla beraber yolculuğa çıkarken, Kafirun, Nasr, İhlas, Felak ve Nas surelerini ve Bakara Suresi'nin 255. ayetini okumak, İslam geleneğinde tavsiye edilen yol duaları olarak sayılabilir.

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ  
تَشْخُصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ

**“Sakin, Allah’ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah onları ancak, gözlerin dehşetle bakakalacağı bir güne erteliyor.”**

*İbrahim 14/42.*

Ayette geçen *zalim* ifadesi Hz. Peygamber zamanının müşriklerini de içine almaktadır. Nitekim ayette Rabbimiz Lokman aleyhisselamın ağzından şirkin büyük bir zulüm olduğunu ifade etmiştir (Lokman 31/13). Ayetin anlamının müşriklerin dışındaki zalimleri de kapsamına bir engel yoktur. Bu sebeple bazı müfessirler bu ayetin mazlumlar için bir teselli, zalimler için bir tehdit ifade ettiğini söylemişlerdir (*Râzî, XIX, 141; İbn Âşûr, XIII, 246*). Allah Teâlâ’nın, zalimleri yaptıklarından dolayı hemen cezalandırmayıp onlara mühlet vermesi, zalimin yaptıklarından habersiz veya zulme razı olduğu yahut zalimi cezalandırmaktan aciz bulunduğu için değil, onlara tövbe etme imkânı tanımak, tövbe etmedikleri takdirde ahirette gereken cezayı vermek içindir. Nitekim ayetler zalimlerin ahiretteki durumlarını tasvir etmekte ve oradaki cezanın daha şiddetli olacağını göstermektedir.

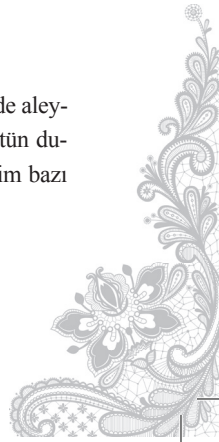
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ لَا شَكَّ فِيهِنَّ: دَعْوَةُ الْوَالِدِ، وَدَعْوَةُ  
الْمُسَافِرِ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ

**“Makbul olduğunda şüphe bulunmayan üç dua vardır: Mazlumun duası; misafirinin duası; babanın çocuğuna duası.”**

*Ebü Davud, Vitr 29; Tirmizî, Birr 7, Daavât 47.*

Hadiste duası makbul üç kimseden bahsedilmektedir. Dua sözü, hem lehte hem de aleyhte olan duayı yani bedduayı da içine aldığı için bu üç kişinin olumlu, olumsuz bütün duaları makbuldür. Diğer taraftan mazlumun müslüman olması da şart değildir. Nitekim bazı rivayetlerde *“günahkâr bile olsa”* hatta *“kâfir bile olsa”* kayıtları yer almaktadır.



## **MAZLUMU KORUMAK**

Nisa Suresi'nin 75. ayetinde Rabbimiz şöyle buyuruyor: “*Size ne oluyor da, Allah yolunda ve ‘Ey Rabbimiz! Bizleri halkı zalim olan şu memleketten çıkar, katından bize bir dost ver, bize katından bir yardımcı ver’ diye yalvarıp duran zayıf ve zavallı erkekler, kadınlar ve çocukların uğrunda savaşa çıkmıyorsunuz?*” İslam’ın insanoğluna gösterdiği hedeflerden birisi de zulme engel olmaktır. Zulüm din, ahlak, hukuk gibi alanlarda belirlenmiş sınırları çiğneme, haktan batıla sapma, kendi hak alanının dışına çıkıp başkasını zarara sokma, rızasını almadan birinin mülkü üzerinde tasarrufta bulunma, zorbalık, özellikle de güç ve otorite sahiplerinin sergilediği haksız ve adaletsiz uygulama gibi manalarda kullanılır. İnsanlık tarihinde zalime karşı durmak, mazlumun yanında olmak salim aklın ve güzel ahlakın bir tezahürü olmuştur. Okuduğumuz ayet-i kerime müslümanlara her zaman inancı, dili, ırkı ne olursa olsun haksızlığa uğramış kimselerin yardımına koşmalarını, bu uğurda her türlü çabayı göstermelerini emretmektedir. Efendimiz risalet görevini aldıktan sonra bu konuda hassas davranmış ve her zaman ashabını bu konuda uyarmıştır. Peygamberimiz bir hadis-i şerifte “*İnsanlar bir zalimi görürler de onun zulmüne engel olmazlarsa, Allah’ın onları genel bir azaba uğratması kaçınılmazdır*” diyerek (Tirmizi, ‘Tefsirü’l-Kur’an’ 5) konuyu bütün insanlığın dikkatine sunar. Bu hadisi şerifin ikazında mazluma yardımcı olmanın belaları önlediği, susmanın da felakete sebep teşkil ettiği hatırlatılmaktadır. Mazlumun bedduası da duası da müstecabdır. Bu sebeple duasını almalı, bedduasından sakınılmalıdır.

Resûlullah (s.a.s) şöyle buyurdu: “*Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et.*” Bir adam mazlum olsa yardım ederim fakat zulmettiğinde nasıl yardım edeyim diye sorunca peygamberimiz şu cevabı verdi: “*Onu zulümden uzaklaştırırsın veya zulmüne engel olursun. İşte bu ona yapacağın yardımdır*” Peygamberimizin dualarında şu sözü sıkça tekrar ettiği rivayet edilmiştir: “*Allah’ım! Haksızlık etmekten de haksızlığa uğramaktan da sana sığınırım*” (Ebu Davud, ‘Vitr’ 32) Akif merhum şöyle der:

*Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim  
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim  
Adam aldırma da geç git, diyemem, aldırırım  
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırım*



## AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَاذْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا  
أُعْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ  
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

**“(Yakup) “Ey oğullarım! Bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah’tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Hüküm ancak Allah’ındır. Ben ona tevekkül ettim. Tevekkül edenler de yalnız ona tevekkül etsinler” dedi.”**

Yusuf 12/67.

Hz. Yakub’un oğullarına şehre ayrı ayrı kapılardan girmelerini emretmesi iki şekilde yorumlanmıştır: İlk yoruma göre, oğulları gösterişliyidiler ve güzel giyinirdiler. Hep birlikte aynı kapıdan girdikleri takdirde onlara nazar degeceğinden korkmuş, dolayısıyla ayrı kapılardan girmelerini emretmiştir. Nazar değmesi müfessirler tarafından ihtilafli bir konu olmakla birlikte, Hz. Peygamber’in, torunları Hasan ile Hüseyin’i kem gözlerden koruması için Allah’a dua ettiğine dair rivayet vardır. (Buharî, “Enbiyâ” 10) İkinci yoruma göre Hz. Yakub’un endişesi siyasidir. Böyle görkemli, güçlü, kuvvetli insanların şehre toplu halde girmeleri gerek halkın gerekse kralın dikkatini çekebilir ve başarılarına bir hal gelebilirdi (*Râzî, XVIII, 172*). Tedbir kuldun, takdir Allah’tandır.

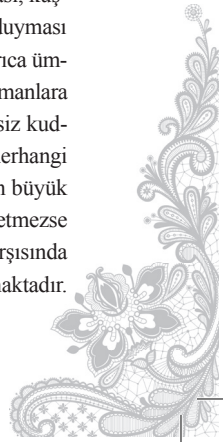
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا خَافَ قَوْمًا، قَالَ: «اللَّهُمَّ إِنَّا نَجْعَلُكَ  
فِي نُحُورِهِمْ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شُرُورِهِمْ»

**Resûlullah (s.a.s) bir topluluktan kuşkulandığı zaman şöyle dua ederdi: “Allah’ım! Senden, onların önünü kesmeni istiyoruz. Onların verecekleri zarardan sana sığınıyoruz.”**

Ebu Davud, Vitr 30.

Allah Teâlâ’nın koruması altında olan Hz. Peygamber’in herhangi bir topluluktan korkması, kuşulanması tamamen onun beşeri tarafıyla ilgilidir. Bir insan olarak onun zaman zaman korku duyması pek tabii olmakla birlikte bu, kendisinden çok, yanındakiler için duyduğu bir endişe olabilir. Ayrıca ümmetini eğitmek ve onlara bu duayı öğretmek için korkudan söz etmiş de olabilir. Bu dua müslümanlara ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, düşmanın kendilerine verebileceği zarara karşı Allah’ın eşsiz kudretine ve himayesine sığınmaları gerektiğini bildirmektedir. Karşılarında Allah’ın durduğu herhangi bir gücün muzaffer olması düşünülemez. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, biz ümmetine en büyük güvencenin Allah Teâlâ’nın himaye ve yardımı olduğunu hatırlatmaktadır. Eğer O, müsaade etmezse ne gücün ne kuvvetin ve ne de teknolojinin herhangi bir yararı olur. Öte yandan düşman karşısında Kureys Suresi’ni (*li ilâfi Kureyşin...*) okumanın uygun olacağını söyleyen âlimler de bulunmaktadır.



## **TEDBİR**

Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, başvuru çare, önlem anlamına gelen tedbir yapılacak işin sonunu düşündürmektir. İnançımızdaki tanımıyla, bir müslümanın yapacağı bir şey için, Allah'a tevekkül etmeden önce yapılması gereken her türlü şeyi gayretle ve kararlılıkla yapmasıdır.

Allah ezelden ebede, olmuş ve olacak her şeyi bilir. Kâinatı yaratan, düzeni kuran ve koruyan O'dur. Varlık dünyasında olup bitenlerin bir kısmı yalnızca Allah'ın iradesine bağlıdır. Diğer bir kısmı ise kulların istemelerine ve teşebbüslerine bağlıdır, bunların sorumluluğu da onlara aittir. Maddi ve manevi âlemi yaratan ve düzenini kuran Allah, olayları/sonuçları sebeplere bağlamıştır. Allah'ın her şeyi bilmesi, murat etmesi ve yaratmasından ibaret bulunan kader ve kaza, kullar tarafından olmadan önce bilinemez. Bu sebeple insanların, meçhul olan kadere göre değil, sorumlu buldukları sebep-sonuç kanununa göre hareket etmeleri, "Takdir Allah'tan, tedbir ise kuldandır" demeleri gerekir.

Şam'a gitmek için yola çıkan Hz. Ömer kendisini karşılamaya gelen Ebu Ubeyde'den veba salgını baş gösterdiğini duydu. Muhacir ve Ensar grubuyla, Kureyş'in ileri gelenleriyle istişare etti ve en sonunda istişareleri de dikkate alarak oraya girmekten vazgeçerek tekrar Medine'ye dönme emri verdi. Ordu komutanı Ebu Ubeyde : "Allah'ın kaderinden mi kaçırıyorsun?" deyince, Hz. Ömer: "Evet Allah'ın bir kaderinden diğer bir kaderine kaçırıyoruz." diye cevap verdi. (*Müslim, Selam 98*) Hz. Ömer, tedbirin ve tercihin kaderin bir parçası olduğunu göstererek, tedbir almanın doğru karara ulaşmada bir yol ve yükümlülük olduğunu ifade eder.

Modern çağın insanları olarak kader meselesinde yanlışlıklara düşüyor, yaşadığımız sorunların sebeplerini kaderde arama eğilimine giriyoruz. Her şeyin Rabbimizin yaratmasıyla olduğunu kabul ediyor, O, ol demeden hiçbir şeyin olmayacağını inkâr etmiyoruz. Böylece her şeyin kaderle olduğunu kabul etmiş oluyoruz. Tam bu noktada kader meselesinde problemimiz olmamakla beraber asıl problemi tevekkül-tedbir konusunda yaşamış oluyoruz. Biz bize düşenleri yerine getirmeden Rabbimizin bilgisini sorgulamaya, suçu kaderde bulmaya çalışıyoruz. Akif'in ifadesiyle tevekkülün ve kaderin günahına giriyor, mükellefiyetlerimizi Allah'a yöneltmiş oluyoruz. Fakat bu tavrın bizi sorumluluktan kurtarmayıp aksine mesuliyetlerimizi arttırdığını unutuyoruz. Son sözü şaire bırakırsak;

*"Etme tedbirinde noksan gerçi takdirindir iş,  
Hüs-n-i tedbir eyle emrinde, Hüdâ takdir eder."*

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

**“Derken, Âdem (vahy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı, (onlarla amel edip Rabb’ine yalvardı. O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti. Şüphesiz o, tövbeleri çok kabul edendir, çok bağışlayandır.”**

*Bakara 2/37.*

“Ey Âdem sen ve eşin cennete yerleş.” (Bakara 2/35) emrinden sonra şeytan ikisinin de ayağını kaydırıp ve onlar cennetten çıkarıldılar (Bakara 2/36). Hz. Âdem pişmanlık duydu ve Rabbinden öğrendiği kelimelerle Hz. Havva ile birlikte Allah’a şöyle yalvardılar: “Ey Rab-bimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz, bize acımasan mutlaka ziyan edenlerden oluruz!” (Araf 7/23). Allah da tövbelerini kabul etti. “Tövbe” kelimesi “geri dönmek ve yönelmek” anlamlarına gelir. İnsana atfedildiğinde O’nun isyandan itaate dönmesi, Allaha atfedildiğinde, O’nun kuluna yönelip affetmesi anlamına gelir. Kul açısından tövbe affa ve bağışlanmaya açılan bir ümit kapısıdır. Bu kapıyı Hz. Âdem (a.s.)’a yüce Allah öğretmiştir.

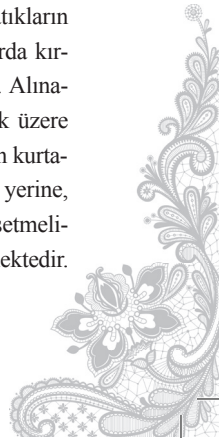
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا ثُمَّ قَالَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ، حَتَّى يَزْتَحِلَّ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ

**“Kim bir yerde konaklar da sonra “Yarattıklarının şerrinden Allah’ın mükemmel kelimelerine (ayet, sıfat ve isimleri) sığınırım derse, konakladığı o yerden ayrılıncaya kadar hiçbir şey ona zarar vermez.”**

*Müslim, Zikir 54, 55.*

Hz. Peygamber, yolculukta dikkate alınması gerekli her konuyla ilgilenmiş ve gerekli uyarılarda bulunmuştur. Bu, yol ve can güvenliği bakımından önemlidir. Bazı yaratıkların insanlara çeşitli zararlar verebilecekleri muhtemel ve tabiidir. Özellikle yolculuklarda kırsal kesimlerde, konaklanan yerlerde bu gibi olaylarla karşılaşma ihtimali büyüktür. Alınacak maddi tedbirlerin yanında, teslimiyet ve tevhid inancının bir çeşit ikrarı olmak üzere Allah’a sığınmak, müslümanı zarar görme ve zarara uğrama endişesiyle kıvranmaktan kurtarır. Yolcu yol yorgunluğuna bir de zarar görme endişesini ekleyerek huzursuz olmak yerine, Allah’a teslimiyetini ortaya koyarak rahat etmeli ve böylece kendisini güvende hissetmelidir. Sevgili Peygamberimiz yukarıdaki hadiste, böyle bir güvencenin yolunu göstermektedir.



## **ALLAH'IN GÜZEL İSİMLERİNE SİĞİNMAK**

Rabbimiz şöyle buyuruyor: *“En güzel isimler Allah'ındır. O'na o güzel isimleriyle dua edin ve O'nun isimleri hakkında gerçeği çarpıtanları bırakın. Onlar yaptıklarının cezasına çarptırılacaklardır.”* (Araf 7/180) Yüce dinimizin öğretmiş olduğu tevhid akidesi gereği ibadetlerimizi sadece Allah rızası için yaptığımız gibi her türlü talep ve isteğimizi; dua ve niyazımızı yine Rabbimize sunarız. Fatiha Suresi'nde zikredildiği gibi yalnız ona ibadet eder ve yalnız ondan yardım isteriz. Yüce Mevla'mıza niyazda bulunurken onun öğrettiği kurallara ve adaba riayet etmeliyiz. Ayet-i kerimenin beyanından da anlaşılacağı gibi Allah'ın güzel isimleri ile O'na dua etmek duanın adabındandır. Rabbimizin zatına has ismi Allah'tır. Bununla beraber Rabbimiz kudretini ve hükümlerini farklı sıfat ve isimlerle kullanır öğretir. Bunlardan herhangi birisi ile Rabbimize sığınabiliriz. Hak Teâlâ şöyle buyuruyor: *“De ki: “(Rabbinizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur.”* Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. *İkisi ortası bir yol tut.”* (İsra 17/110) Allah'ın güzel isimlerinin adedi üzerine değişik görüşler olsa da günümüzde doksan dokuzu yaygın olarak zikredilir. Ebu Hüreyre'nin (r.a) rivayetine göre peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *“Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları sayarsa cennete girecektir.”* (Tirmizi, 'Deavat' 84) Allah'ın isimlerini saymak O'nun kâinattaki hâkimiyetini hatırlamaktır. Çevremizde gördüğümüz her şeyde, yaşadığımız her olayda onun kudretini hissetmektir. O'nun iradesi dışında hiçbir oluşumun mümkün olamayacağını idrak etmektir. Her şey O'nun kudretinin tecellisidir ve kul Rabbine sığınmalıdır. O'nun ismine sığınmak hayatımızın bereketi, ruhumuzun selameti, imanımızın istikametidir. Kerim kitabımız müminlere şöyle seslenir: *“Yüce Rabbinin adını tesbih et. O, yaratıp şekillendiren, ahenk veren ve düzene koyandır.”* (A'la 87/1,2) Rabbimizin ismine sığındığımız en güzel ibarelerden birisi de besmele-i şeriftir. Her ibadetimizin başlangıcında besmele vardır. Günlük işlerimizin bereketle sonuçlanması için besmele ile başlarız. Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismi ile O'nun yüce kudretine ve hidayetine sığınırız. Süleyman Çelebi'nin dediği gibi

*Allah adı olsa her işin öni*

*Hergiz ebter olmaya anın sonu*

*Her nefeste Allah adın di müdam*

*Allah adıyla olur her iş tamam*

## AYET-İ KERİME VE MEALİ

يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعُسْرَ

“Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez.”

Bakara 2/185.

Ayet hasta ve yolcu olanların orucu başka günlerde kaza edebilecekleri hükmü ile müminlere bir kolaylık getirmiştir. Dinimizde Allah’a isyan niteliği taşımamak kaydıyla sosyal hayatta da kolaylığı tercih etmek tavsiye edilmektedir. Hz. Peygamber bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “Dininiz en iyisi, en kolay olanıdır” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 32). Hz. Âişe Validemiz, Resûlullah Efendimizin bu hususla ilgili tatbikatını şu şekilde beyan etmişlerdir: “Resûlullah (s.a.s) iki şey arasında dilediğini tercihte serbest bırakıldı mı, günah olmadığı müddetçe muhakkak onlardan en kolayını alırdı. Eğer iş günahsa ondan halkin en uzak bulunanı o olurdu” (Buharî, Menâkıb 23).

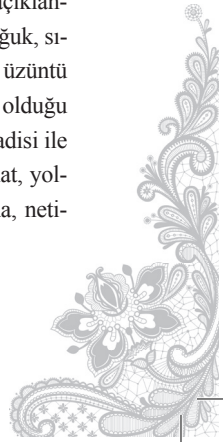
## HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ، يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ نَوْمَهُ وَطَعَامَهُ وَشَرَابَهُ،  
فَإِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ مِنْ وَجْهِهِ، فَلْيَعَجِلْ إِلَى أَهْلِهِ

“Yolculuk bir çeşit azaptır. Doğru dürüst yiyip içmekten ve uyumaktan sizi alıkoyar. Herhangi biriniz işini bitirince, evine dönmekte acele etsin!.

Buharî, Umre 19, Cihâd 136, Et’ime 30; Müslim, İmâre 179.

Her ne maksatla ve sebeple olursa olsun, evinden, ocağından, yurdundan ayrılıp yolculuğa çıkmak, alışılmışın dışında birtakım sıkıntı ve güçlükleri beraberinde getirir. İnsanı sıkıntıya sokan her şey bir çeşit azaptır. Yolculuk da böyledir. Nitekim hadisin devamında, yolculuğun bir çeşit azap oluşu, yeme içme ve uyuma düzeninin bozulması olarak açıklanmaktadır. Vaktinde ve yeterince yeme içme ve istirahat etme imkânı bulunmadığı, soğuk, sıcağ, yorgunluk, eşten dosttan ayrılık gibi insana gerçekten maddî - manevî sıkıntı ve üzüntü veren durumların yolculukta bir araya geldiği düşünülürse, seferin ne tür bir azap olduğu anlaşılır. “Yolculuk yapın sıhhat bulursunuz” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 380) hadisi ile bu hadis arasında bir çelişki söz konusu değildir. Zira yolculukla elde edilecek sıhhat, yolculuğun sebep olduğu mahrumiyetlere engel değildir. Bu tür üzüntü ve sıkıntılar da, neticede elde edilecek sağlığa engel değildir. İlaç da acıdır ama hastalığı giderir.



## **YOLCULUK MEŞAKATTİR**

Hız. Peygamber (s.a.s) “*Yolculuk, birinizin yemesini, içmesini ve uykusunu engelleyen bir çeşit sıkıntıdır. Bu sebeple işini bitirdiğinde bir an önce evine dönsün!*” (Buharî, *Et’ime* 30) buyurarak yolculuğun, insanın düzenli hayatının getirdiği istikrarlı ruh halini etkilemesine ve bedensel faaliyetlerini kısıtlayan yönüne işaret etmiştir. Yine bir başka hadislerinde yolculuk esnasında gece vakti yaklaşıncaya, “*Ey yeryüzü! Benim Rabbim de senin Rabbin de Allah’tır. Senin şerrinden, senin içindekilerin şerrinden, sende yaratılanların şerrinden ve üzerinde dolaşıp duranların şerrinden Allah’a sığınırım. Aslan, yılan ve akrebin şerrinden, burada yaşayanların, doğuran ve doğanların şerrinden Allah’a sığınırım.*” (Ebu Davud, Cihad 75) buyurmuştur. Allah Resûlü insan tabiatının gece yolculuğu esnasında hissedebileceği tüm ruhi halleri, karşılaşılabileceği tüm tehlikeli durumları zamanının yolculuk tehlikelerinden sığınmak suretiyle ifade etmiş, bizlere yolculuğun getirdiği tedirginlikte ne yapmamız gerektiğini öğretmiştir. Yolculuk hangi amaçla yapılmış olursa olsun, yolun ve yol halinin getirdiği bir kısım tehlikeler, insanı Allah’ın kudretine sığınma, yolun tehlikelerinden azade olmayı talep etme, gidilen yerden sağ salim geri dönmeyi arzulama gibi bir dua haline götürür. Hangi zaman ve mekânda yaşarsak yaşayalım yolculuk olmadık sıkıntıların, beklenmeyen kazaların yaşandığı bir ana dönüşebilir.

İslam yolculuğun getirdiği kısıtlı zaman ve imkânların kulu zora sokmaması için ibadetler hususunda kolaylıklar getirmiştir. Bu nedenle dört rekâtlı namazların iki rekât kılınmasına, mestler üzerine meshin müddetinin üç gün olmasına, farz olan Ramazan orucunun ertelenmesine müsaade etmiştir. Hatta Allah Resûlü yolda kalan kimseyi ve yolcuyu ihtiyaç halinde zekât verilecekler arasında saymıştır. Yine Efendimiz (s.a.s) seyahat edenlere maddi kolaylık olsun diye Fedek arazisini vakfetmiş, Hz. Ömer’de Hayber’deki arazisini fakir, akraba, azat edilmek isteyen köleler, Allah yolunda savaşanlar, misafir ve yolculara vakfetmiştir. Yolcu yahut Kur’ani ifadesiyle yolun oğlu (ibnü’ssebîl) için tavsiye edilen yardım ve hizmetler, İslam ahkâmının getirdiği kolaylıklar, Allah’ın yarattığı kullarının hayatlarındaki her alanı en ince haliyle tanzim edişinin en güzel örneğidir. Allah Resûlü yolcular için inşa ettirilen misafîrhanelerin, öldükten sonra mümin için amel defterini açık bırakan bir sevap kaynağı olduğuna işaret etmektedir. (*İbn Mace, Sünnet* 20) Böylece İslam medeniyetinin kurucu ve devam ettirici öğelerinden biri de yolcu barınakları, han, hamam, kervansaray gibi hizmet mekânları olmuştur.